

ATATÜRK TARAFINDAN CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NE MİRAS BIRAKILAN ÇANKAYA ARAZİSİNİN HAZİNEYE SATILMASI OLAYI

THE EVENT OF THE SALE OF ÇANKAYA LAND TO THE PUBLIC PURSE WHICH LEGATED BY ATATÜRK TO REPUBLICAN PEOPLE'S PARTY

KADRİ UNAT*

ÖZ

27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, önce Ziraat Mektebinde, ardından da Gar Müdürlüğü Direksiyon Binasında ikamet etti. Fakat İstasyondaki bina Atatürk'ün çalışma ve dinlenmesi için yetersiz kalınca uygun bir konut arayışı içine girildi. Daha sakin bir ortamda yaşamasını sağlamak amacıyla da Çankaya bağlar bölgesinde bulunan bağevi, Ankara Müftüsü Rifat Börekçi'nin organizasyonu ile Ankaralılar tarafından satın alınarak Mustafa Kemal Paşa'ya armağan edildi. Böylelikle yeni yaşam yeri olarak söz konusu dönemde Ordu Köşkü, günümüzde ise Çankaya Köşkü olarak isimlendirilen yapıya yerleşti. Takip eden yıllarda köşkün arazisine komşu arazileri de satın alan Atatürk, Çankaya'da yer alan mal varlığını Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) bıraktı. Ancak parti yönetimi, bu araziye 24 Ekim 1949'da hazineye (devlete) sattı.

Bu çalışma, Atatürk'ün CHP'ye bıraktığı Çankaya Köşkü arazisini, bununla ilgili satış işleminin detaylarını, bu satıştan dolayı Demokrat Parti iktidarında başlatılan inceleme neticesinde Maliye Müfettişi Lütfü Kamu tarafından hazırlanan raporu, konunun partiler arası ilişkilere nasıl yansıdığını ve nasıl sonuçlandığını konu edinmektedir. Böylelikle söz konusu satış işlemiyle ilgili mevcut soru işaretlerinin giderilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Cumhuriyet Halk Partisi, Çankaya Köşkü Arazisi, Demokrat Parti, Lütfü Kamu.

ABSTRACT

Mustafa Kemal Pasha, who came to Ankara on December 27, 1919, resided first in the Agricultural School and then in the Steering Building of the Station Directorate. However, when the building in the station was insufficient for Atatürk to work and rest, a search for a suitable residence was started. In order to enable him to live in a quieter environment, the vineyard house located in the Çankaya Bağlar region was bought by the people of Ankara with the organization of Mufti Rifat Börekçi and presented to Mustafa Kemal Pasha. Thus, Atatürk settled in the building called Ordu Mansion in the said period and Çankaya Mansion today as his new living place. In the following years, Atatürk bought the neighboring lands of the mansion and left his property in Çankaya to the Republican People's Party (RPP). However, the RPP administration sold this land to the treasury (state) on October 24, 1949.

This study deals with the Çankaya Mansion land that Atatürk left to the RPP, the details of the sale transaction, the report prepared by the Finance Inspector Lütfü Kamu as a result of the investigation initiated under the Democratic Party government, how the issue reflected on the relations between the parties and how it resulted. Thus, it is aimed to contribute to the elimination of existing question marks regarding the said sale transaction.

Keywords: Atatürk, Çankaya Mansion Land, Democratic Party, Lütfü Kamu, Republican People's Party.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, unat@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0200-8463.

Extended Abstract

Mustafa Kemal Pasha, who resided in many different places during the war and left Sivas on December 18, 1919, arrived in Ankara on December 27, 1919. Thus, Ankara became the center and headquarters of the War of Independence. Atatürk resided in Ankara, first at the Agricultural School and then at the Steering Building of the Station Directorate. However, when the building in the station was insufficient for Atatürk to work and rest, a search for a suitable residence was started. The vineyard house, known as Kasapoğlu Mansion, was purchased with the initiatives of Mufti Rifat Börekçi and presented to Mustafa Kemal Atatürk on May 30, 1921 by the Ankara Municipality, in order to enable him to live in a quieter and more peaceful environment. Thus, as the new living place, Ordu Mansion in the said period and today Çankaya Mansion settled in the structure. In the following years, Atatürk bought the neighboring lands of the mansion and left his property in Çankaya to the Republican People's Party (RPP). However, the RPP sold this land to the treasury on October 24, 1949.

During the study, no clear information could be obtained as an answer to the question of why. However, some inferences can be made to answer the question of why, based on the discussions on the subject during the 1949 budget negotiations and the inspection report of the Finance Inspector Lütfü Kamu on the subject. For example, in the debate that took place during the 1949 budget negotiations, the phrase "an ordinary property claim of a person" in Ahmet Tahtakılıç's statements as follows: "It is not right for the People's Party to confront the State with the mentality of a personal property claim by the people because I am going to sell my land," was inherited by the RPP. It can be concluded that the RPP administration has put the issue on its agenda in case there is a claim on the remaining land by an unnamed person or in case of a claim that will create a security weakness for the Çankaya Mansion.

The sale of the Çankaya land took place during the RPP rule, as can be understood from the above information. However, as it is known, the DP won the general election of May 14, 1950 and a new era began for Turkey. Because the roles had changed with the election and the founding party of the country, RPP, was in opposition. For the DP, it was time to settle accounts with the former government, and the first example of this was the examination of the land sale in 1949.

The review process regarding the sale of the land started with the order of the Ministry of Finance dated September 16, 1950. The report prepared by the Finance Inspector Lütfü Kamu, who was appointed by the Inspection Board to carry out the examination pursuant to this written instruction, after three months of meticulous and comprehensive work, was presented to the Ministry of Finance on December 21, 1950, together with 62 attached documents.

Report; it consists of items such as "The curriculum of the real estates sold", "Applications made by the People's Party to the Ministry of Finance", "The copy of the purchase transaction" and "The matter that is considered corrupt and worthwhile by the inspectorate".

At the end of the report, it is stated that due to all these processes and practices, illegal acts, irregularities and crimes have been committed, but these are within the scope of the Amnesty Law of July 14, 1950. This means that no penal sanction is/cannot be applied to the RPP or the party members and bureaucrats involved in this process.

Although it is the natural right of the RPP administration to decide to sell the lands, it can be stated that this issue has been taken into consideration for two reasons. The first reason is the political reckoning between the RPP and the DP. The second reason is the reason, method and timing of selling the lands.

Giriş

Atatürk, Milli Mücadele yıllarında savaş koşullarından dolayı birçok farklı yerde ikamet etti. Bunlar arasında Samsun Mıntıka Palas Oteli, Havza Mesudiye Oteli, Erzurum Kongresi'nin toplandığı ve 3 Ekim 1984 itibariyle Atatürk Evi olarak müzeye dönüştürülen konak ile Sivas Kongresi'nin toplandığı ve 2 Eylül 1919-18 Aralık 1919 tarihleri arasında Milli Mücadele'nin karargâhı olarak kullanılan konak, Kayseri'deki İmamzade Raşit Ağa Konağı, Hacıbektaş'taki Çelebiler ailesine ait ev ile Bala'nın Beynam köyünde yer alan Veli Çavuş'a ait ev ilk akla gelenlerdir.¹

Samsun'a ulaştığı ilk günlerde Anadolu'nun en güvenilir yeri olarak Sivas'ı gören Mustafa Kemal Paşa, bu şehri Milli Mücadele'nin merkezi yapmayı düşünmemişti. Bundan dolayı karargâhı Sivas'tan Ankara'ya taşımayı kararlaştırdı.² Ancak bu düşüncesini silah arkadaşlarına kabul ettirmek için bir hayli mesai harcadı. Nihayetinde bu konuyla ilgili kesin karar, 16-28 Kasım 1919 tarihleri arasında Sivas'ta gerçekleşen ve Komutanlar Toplantısı olarak da bilinen toplantıda alındı.³ Toplantıda Eskişehir'e doğru hareket edileceği ve Seyitgazi'nin karargâha dönüştürüleceği ifade edilmekle birlikte,⁴ Ankara'ya gidileceği bilgisi güvenlik nedeniyle gizli tutulmuştu.⁵

İşte bu ortamda 18 Aralık 1919'da Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyeleri, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya ulaştı.⁶ Böylelikle Ankara, Kurtuluş Savaşı'nın merkezi ve karargâhı oldu.⁷

Ankara, söz konusu yıllarda kale içi ve onun eteklerinde kurulu küçük bir Orta Anadolu kasabası görünümündeydi.⁸ Yerleşim alanı kale ile bugünkü Ulus Meydanı arasında uzanmaktaydı.⁹ Kaleden güneye ve kuzeye doğru inen evler, iki katlı, kerpiç duvarlı, çatılı ve damları kiremitle örtülü evler çoğunlukta idi. Şehir daracık sokaklı, köhne ahşap evli ve bol minareli bir görünüme sahipti.¹⁰ Şehirde Taşhan, İttihat ve Terakki Kulübü, Hacı Bayram Camii, Abidin Paşa Köşkü ve Ziraat Mektebi gibi taş binaların dışında dikkati çeken bir yapı bulunmamaktaydı.¹¹

Kinross, Kurtuluş Savaşı yıllarının Ankara'sını şu şekilde tasvir etmektedir:

"... Anadolu yaylasının göğsünde... yükselmiş bir çift tepeden başka bir şey değildi. Tepelerden birinin üstünde, Türklerin sayılı çarpışmalarına sahne olmuş eski Ankara Kalesi'nin yıkık duvarları yükseliyordu. Kalenin sırtlarıyla çevresi ve içi, zikzaklı yokuşlar ve gübre yığınları arasında tavşan yuvasına benzeyen, ama içinde insanların yaşadığı dam dama, kafes kafese yıkık dökük kerpiç evlerle doluydu. O sıralarda Ankara'da, gıcırtilı kağnılar dışında tek taşıt aracı olan köhne at arabaları, yağmurun bol olduğu bu mevsimde, taşları çamurla kaplı yokuşlara güçlükle tırmanabiliyorlardı. Savaş sırasında bütün bir kesimini yok eden büyük bir yangından sonra nüfusu yirmi bine inmişti. Kaleden çepeçevre çıplak ve ağaçsız bir ova görülüyordu. Burası kışın kar altında kalır, yazında güneş altında kavrulurdu. Tek tük bir iki kuyu ve yağmur yağdığı günler dışında, su yüzü görünmezdi. Biraz uzaklardaki alçak, sarp, dalgalı, renksiz sıradağlar yöreyi çevrelerdi. Ankara kışın bataklık haline gelen geniş, boş bir araziden öteye geçememişti..."¹²

Buna rağmen Ankara, coğrafi konumu, demiryolu ve telgraf ağlarına sahip olması ve 20. Kolordu Komutanlığı'nın burada bulunması gibi nedenlerle stratejik öneme sahip bir yerleşim yeri olarak öne çıkmaktaydı. Tüm bu faktörler Atatürk'ün Ankara'yı karargâh olarak tercih etmesinde etkili oldu.¹³

Nitekim Ankara, bu özelliklerinden dolayı 1919'un hemen başlarında diğer iller gibi kısmen de olsa işgale maruz kalmıştı. İngilizler, Mondros Ateşkes Antlaşması hükümlerine istinaden Anadolu'da bulunan bütün demiryollarına el koymuş ve bu çerçevede Eskişehir ve Ankara istasyonlarını da işgal etmişti. Bu bağlamda Aralık 1919'da İstanbul'dan yola çıkan İngiliz askerleri, Ankara'daki İstasyon binasını karargâh olarak belirlemiş, Saman

¹ *Atatürk Evleri*, Yay. Haz. Birnur Koral vd., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2007, 13-26.

² Mustafa Kemal, Atatürk, *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, Der. Nimet Arsan, Cilt: IV, Ankara: ATAM Yay., 1991, 98.

³ Uluğ, İğdemir, *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1975, 51.

⁴ Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1989, 57.

⁵ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. II, Ankara: TTK Yay., 1988, 500.

⁶ Hakan Uzun, "Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele Başlarında Kırşehir'e Gelişi", *CTAD*, Yıl: 2, Sayı: 3, (Bahar 2006), 65.

⁷ Lord Kinross, *Atatürk*, Çev. Necdet Sander, İstanbul: Altın Kitaplar Yay., 19. Baskı, 2007, 241.

⁸ Necdet Aysal, "Ulusal Direnişin ve Umudun Adı: Mustafa Kemal Paşa-Ankara", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 6/10, 2020, 220.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ernest Mamboury, *Ankara Gezi Rehberi*, Çeviri Kurulu: Çağrı Eroğlu vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2014.

¹⁰ Semen Ivanovich Arolov, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları*, Çev. Hasan Ali Ediz, İstanbul: Burçak Yayınevi, 1967, 73.

¹¹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Bir Liselinin Milli Mücadele Anıları*, İstanbul: Varlık Yay., 1971, 31-32.

¹² Kinross, *Atatürk*, 263.

¹³ Cemil Özgül, "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 28, Mart 1994, 138-139.

pazarı, Cebeci ve Demirlibağçe civarındaki bağlara yerleşmişti. Bu gelişmelere tanıklık eden Şapolyo durumu şöyle aktarmaktadır:

"Bir sabah İngiliz kuvvetleri Ankara İstasyonu'nu zapt etmişti. İstanbul'dan gelen bir tren 2 bölük kadar (150) İngiliz askerini çıkardı... İngiliz Komutanı Yüzbaşı Withall idi. Karargâhını istasyonda kurmuştu... İskoçyalı bir bölük Cebeci'de Demirlibağçe yakınma yerleşti. İngilizlerden sonra Ankara'ya bir takım Faslı subaylar da geldi. Bunlardan sonra bir miktarda Fransız askeri gelerek şehir bahçesinde bulunan barakalara yerleştiler. Bunlardan sonra F. D'Esperey Kurmay Yüzbaşı Buazo adında birini Ankara'ya gönderdi... Buazo Samanpazarı yakınındaki Kurşunlu Camii yanında Kalef adında bir Yahudinin evini kiraladı. Karargâhını da Birinci Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı binanın (Cumhuriyet Müzesi) Taşhan tarafına bakan cephesindeki ilk odayı yapmıştı... Bu yapının üstünde Fransız bayrağı bulunuyordu."¹⁴

1. Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankara'da İkamet Ettiği Yerler

27 Aralık 1919'da Ankara'ya ulaşan Atatürk ve Temsil Heyeti üyeleri, şehrin ileri gelenleri başta olmak üzere Seymenler, esnaf loncaları, öğrenciler ve Kuvayı Milliye birlikleri tarafından coşkulu bir törenle Dikmen sirtlarında karşılandı.¹⁵

1.1. Ziraat Mektebi

Atatürk, 27 Aralık 1919 ile 23 Nisan 1920 tarihleri arasında Kalaba Köyü sınırları içerisinde yer alan ve Osmanlı Devleti tarafından tarımı geliştirme projesi kapsamında öğrenci yetiştirmek amacıyla 1908'de inşa edilmiş olan Ziraat Mektebi'nde ikamet etti. Ziraat Mektebi, bu süreçte Temsil Heyeti tarafından hem ikametgâh hem de karargâh olarak kullanıldı. Burada kurulan bir telgrafhane vasıtasıyla bütün yurtla temas sağlandı.¹⁶ Atatürk'ün çalışma ve dinlenme odası ile Temsil Heyeti üyelerinin odaları Ziraat Mektebi'nin ikinci katındaydı. Yunus Nadi, Milli Mücadele ile ilgili hayati kararların alındığı Ziraat Mektebi'ni şu şekilde tasvir etmektedir:

"... Ziraat Mektebi'ne girilince alt katta ve sağda sıra ile karşılıklı üç-dört oda vardır. Bunun birisi Hayati Bey'in kalem odası idi. Biri şifre odası idi. Biri yatak odası ve diğeri telgraf merkezi idi. Şifreli şifresiz her türlü muhabere muamelelerinde Hayati Bey'e iki veyahut üç genç muavenet (yardım) ediyordu, o kadar. Yukarıya çıktığımızda sağ taraf koridorlarında sıralanan odalardan birinci Recep (Peker) Bey'in odası vardı. Bu odada Recep Bey'in yatağı ve masası vardı. Bilâhare orada kendisine yatak arkadaşı olarak Hüsrev Bey inzimam etmişti... Sonradan Sıhhiye Vekili olan Doktor Refik Bey'de orada Ziraat Mektebi karargâhında idi."¹⁷

Temsil Heyeti'nin Ziraat Mektebi'ndeki ilk günleri çok yoğun bir çalışma ortamı içerisinde geçti. Kısa bir süre sonra toplanacak olan Mebusan Meclisi'ne yönelik hazırlıkların yanı sıra Kurtuluş Savaşı ile ilgili pek çok sorun burada çözümlendi. Yeni seçilen ve Meclis'e katılmak üzere İstanbul'a gitmekte olan mebuslarla Atatürk arasındaki görüşmeler Ziraat Mektebi'nde gerçekleşti. "Misâk-ı Milli", Atatürk tarafından Ziraat Mektebi'nde kaleme alındı. Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin kuruluş hazırlıkları ve Anadolu Ajansı'nın kurulması da burada kararlaştırıldı.¹⁸

1.2. Gar Müdürlüğü Direksiyon Binası

TBMM'nin açıldığı 1920 yılının nisan ayı, Ziraat Mektebi'nde oldukça sıkıntılı geçti. Anadolu'da ortaya çıkan isyanlar Ankara'ya kadar yaklaşmıştı, hatta Ziraat Mektebi çevresinde geceleri kimliği belirsiz kişiler görülmeye ve silah sesleri duyulmaya başlanmıştı.¹⁹ Atatürk de bu gelişmeler üzerine Ziraat Mektebi'nden ayrılmak suretiyle konum itibarıyla daha merkezi bir yerde bulunan Ankara İstasyonu'ndaki Gar Müdürlüğü/Direksiyon Binası'na yerleşti.²⁰

Atatürk, Bağdat Demiryolu inşası sırasında demiryolu idaresinin yönetimi için 1892'de inşa edilen bu binada, Çankaya'daki köşke taşınmaya kadar kaldı. Dolayısıyla burası Atatürk tarafından hem ikametgâh hem de çalışma ofisi olarak kullanıldı. Köşeleri taş dekorlu ve iki katlı olan, taş malzemedeki inşa edilen yapının çatısında bulunan saçaklar dekoratif bir görünüme sahiptir. Düşey dikdörtgen pencereler üzerindeki özgün kilit kemerler ile hareketlenen cephede, girişin üzerinde küçük üçgen bir alınlık bulunmaktadır. Yapının merkezini oluşturan giriş

¹⁴ Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, Ankara: Rafet Zaimler, 1958, 245-246.

¹⁵ Aysal, "Ulusal Direnişin ve Umudun Adı...", 222.

¹⁶ Şeref Erdoğan, *Ankaram*, Ankara: Aklan Matb., 1965, 125.

¹⁷ Yunus Nadi Abalıoğlu, *Ankara'nın İlk Günleri*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955, 90.

¹⁸ Aysal, "Mustafa Kemal Paşa'nın...", 367-368.

¹⁹ Halide Edip Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihani*, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1994, 144.

²⁰ Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihani*, 160.

kapısı ve iki katta yer alan pencereler asıl yapıdan daha önde tutulmuştur. Yapının sağ tarafında, asıl yapıya bitişik olarak inşa edilmiş, aynı mimarî özellikleri gösteren tek katlı ek bir bina bulunmaktadır. Bu bina, birçok olaya şahitlik etmiş olması hasebiyle tarihi öneme sahiptir. Milli Mücadele ile ilgili olarak alınan çok sayıda kararın dışında, TBMM'nin kurulmasına bu binada karar verildi ve Atatürk, "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" sözünü ilk defa burada dile getirdi.²¹ Fransa ile 21 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması'nın görüşmeleri de bu binada yapıldı. Ancak burası, ihtiyaçları karşılama konusunda yetersiz kalınca uygun bir konut arayışına girildi.

1.3. Bağevi/Çankaya Köşkü

Atatürk'ün daha sakin ve huzurlu bir ortamda yaşamasını sağlamak amacıyla Kasapoğlu Köşkü olarak bilinen bağevi, Ankara Müftüsü Rifat Börekçi'nin girişimleriyle satın alınarak, Ankara Belediyesi tarafından 30 Mayıs 1921'de Mustafa Kemal Atatürk'e armağan edildi.²²

Yerel mimari bir üslûpla kesme taştan iki kat olarak inşa edilen köşkün 1876'da yapıldığı düşünülmektedir. Ağaçlar arasında ve kuzeyinde Ankara'ya hâkim bir teras bulunan bağevi, dikdörtgen planlı, küçük bir yapıydı. Zemin katında ortası fıskiye, sekizgen bir havuzu ve iki yanında birer odası olan merkezî bir taşlık, aynı plana sahip üst katta ise bir orta hol ve iki oda bulunmaktaydı.²³

Atatürk'ün 1923'te Latife Hanım ile evlenmesinden sonra ailenin günlük yaşamı ve Atatürk'e daha sağlıklı çalışma ortamı yaratabilmek için yetersiz olan bağevinin büyütülmesi çalışmalarına başlandı. Mimar Vedat Tek tarafından hazırlanan ve 1924'te tamamlanan projeye göre bağevinin güney cephesine bitişik, tüm bina boyunca uzanan, batı ucu yarım sekizgen bir kule ile biten iki katlı yeni bir bölüm eklendi. Bu bölümün alt katı yemek salonu ve servis mutfak; üst katı ise banyo, yatak odası ve Latife Hanım için çalışma odası olarak düzenlendi. Bu katta daha önce yatak odası olarak kullanılan bölüm yeniden düzenlenerek geniş bir kütüphane ve çalışma odası haline getirildi. Bunların yanı sıra zemin kattaki girişin önüne rüzgârlık yapıldı ve elçi kabul odası olarak düzenlenen oda, yarım sekizgen biçimli bir çıkma ile genişletildi. Bağevi döneminde taşlıkta bulunan havuz kaldırılarak giriş holü olarak düzenlendi. Çalışmalar sırasında Köşk'ün doğu tarafına mutfak ve çamaşırılık da içeren tek katlı yeni bir bina eklendi ve bu bina bir servis merdiveni ile Köşk'e bağlandı. Bu düzenlemelere bağlı olarak ortaya çıkan statik problemleri çözmek ve konfor koşullarını iyileştirmek amacıyla 1926 yılında yeni onarımlar yapılarak yapıya kalorifer tesisatı döşendi. Aynı dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi evlatları için çamaşırhane ve mutfak bölümünün üzerine 6 oda ve banyodan oluşan yeni bir kat eklendi. 1930'da ise üst kattaki kuleli bölüm Atatürk için ikinci bir çalışma odası olarak yeniden düzenlendi ve Atatürk, yeni Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün tamamlandığı 1932'ye değin kadar 11 yıl boyunca burada ikamet etti.²⁴

"Pembe Köşk" olarak bilinen ve inşasına 1931'de başlanan ikinci Cumhurbaşkanlığı Köşkü ise 1932'de tamamlandı. Atatürk, Haziran 1932'de bu köşke taşındı ve çalışmalarını burada sürdürmeye başladı. Böylece Çankaya, yakın dönem Cumhuriyet tarihinin önemli olaylarının cereyan ettiği ve ülke siyasetine yön veren kararların alındığı bir mekân haline geldi.

2. Atatürk'ün Çankaya Köşkü Arazini Cumhuriyet Halk Partisi'ne Miras Bırakması

Ankaralılar tarafından 1921'de kendisine hediye edilen Çankaya Köşkü arazisi, Atatürk'ün özel mülküydü.²⁵ Takip eden yıllarda köşkün arazisine komşu olan başka araziler de satın alan Atatürk, Çankaya'daki taşınır ve taşınmaz mallarını bazı şartlara bağlı kalınması kaydıyla kurucusu olduğu Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) vasiyet etti.

Bizzat Atatürk tarafından 5 Eylül 1938'de Dolmabahçe'de el yazısıyla kaleme alınan vasiyetname, Sulh Hukuk Hâkimi Osman Selçuk başkanlığında, Makbule Hanım, Adalet Bakanı Hilmi Uran, İçişleri Bakanı Refik Saydam, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Ankara Cumhuriyet Savcı Yardımcısı, bazı milletvekilleri, hâkimler ve avukatlar huzurunda 28 Kasım 1938'de açıldı. Vasiyetname şu şekildedir:

²¹ *Atatürk Evleri*, 28.

²² Murat Bardakçı, *Atatürk'ün Mutfakları*, İstanbul: Turkuvaz Kitap, 2022, 51.

²³ *Atatürk Evleri*, 30.

²⁴ Detaylı bilgi için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0/1-6-16.

²⁵ Bardakçı, *Atatürk'ün Mutfakları*, 51.

“Dolmabahçe 05 - IX - 1938

Pazartesi

Malik olduğum bütün nukut ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi C. H. Partisine atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum:

1. Nukut ve hisse senetleri, şimdiki gibi, İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.
2. Her seneki nemadan, bana nispetleri şerefi mahfuz kaldıkça, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda bin, Afet'e sekiz yüz, Sabiha Gökçen'e altı yüz, Ülkü'ye iki yüz lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdiki yüzer lira verilecektir.
3. S. Gökçen'e bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.
4. Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.
5. İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.
6. Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya, Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecektir.”

K. ATATÜRK²⁶

Vasiyetname, 28 Kasım 1938'de Ankara Üçüncü Sulh Mahkemesi ve 31 Mart 1939'da da Yargıtay tarafından onaylanmak suretiyle uygulamaya konuldu. Böylelikle Çankaya arazisi, CHP'nin mülkü olarak tescillenmiş oluyordu.²⁷ Hilmi Uran'ın aktardığına göre, CHP'ye miras kalan Çankaya'daki gayrimenkuller, Küçük Köşk, CHP Genel Sekreterinin oturması için tahsis edilen köşk ve araziden oluşmaktaydı.²⁸ Burada dikkat çeken nokta, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne ait herhangi bir bilginin yer almamasıdır. Bunun nedeni, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün daha önceki dönemde kamulaştırılmış olmasıydı. Dolayısıyla Atatürk'ün vasiyeti Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nü kapsamamaktaydı.²⁹ İsmet İnönü başkanlığındaki CHP, arazi sınırları içinde bulunan ve Makbule Hanım'a kaydı hayat şartıyla tahsis edilen, fakat Makbule Hanım'ın oturmaya rağbet göstermediği Camlı Köşk'ün de intifa (kullanım) hakkını 20 bin lira karşılığında satın aldı.³⁰ Böylelikle arazinin tamamı, CHP'nin kontrolüne geçmiş oldu.

3. Çankaya Köşkü Arazisinin Hazineye Satılması: Neden, Nasıl ve Ne zaman?

Çalışma esnasında neden sorusunun yanıtı mahiyetinde net bir bilgiye ulaşılamadı. Bununla birlikte 1949 yılı bütçe görüşmeleri sırasında konuyla ilgili yaşanan tartışmaların ve Maliye Müfettişi Lütfü Kamu'nun konuyla ilgili teftiş raporunun satır aralarından hareketle neden sorusuna cevap mahiyetinde birtakım çıkarımlarda bulunulabilir.

Mesela aşağıda detaylı olarak ele alınacak olan ve 1949 yılı bütçe görüşmeleri sırasında yaşanan tartışmada Ahmet Tahtakılıç'ın *“... ben arsamı satacağım diye, lâalettayin bir şahsın mülkiyet iddiası haleti ruhiyesiyle Halk Partisinin Devletin karşısına çıkması doğru değildir”*³¹ şeklindeki ifadelerinde geçen *“lâalettayin bir şahsın mülkiyet iddiası”* ibaresinden, CHP'ye miras kalan arazi üzerinde ismi belirtilmeyen birileri tarafından hak iddia edildiği veya hak iddia edilmesi durumunda Çankaya Köşkü açısından güvenlik zafiyeti yaratacak durumların yaşanması ihtimaline karşı CHP yönetiminin konuyu gündemine aldığı sonucuna ulaşılabılır. Bunun yanı sıra Lütfü Kamu'nun teftiş raporunda tespit ettiği ilk yazışmada yer aldığını ve aynen aktardığını belirttiği, *“C. H. Partisinin tasarrufu altında bulunduğu, herhangi bir suretle başka ellerin tasarrufuna geçmesi düşünülemez olan bu arsanın üzerindeki binalarla beraber hazineye devri tabii ve zaruri görüldüğü...”*³² şeklindeki ifadede yer alan

²⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0/269-808-1.

²⁷ Bardakçı, *Atatürk'ün Mutfağı*, 52.

²⁸ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Yay. Haz. Cem Çobanlı, Pınar Güven, İstanbul: İş Bankası Yay., 2007, 278-279.

²⁹ Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün kamulaştırması, 1930'lu yıllarda Hariciye Vekâleti tarafından gündeme getirildi. Buna göre Hariciye Vekâleti, Türkiye'yi ziyaret eden yabancı misafirleri, millet ve hükümetin şerefi ile orantılı olacak şekilde kabul ve ağırlamak için, Atatürk'ün Çankaya'da yaptırdığı, resmî kabul ve ziyaretlerde kullanılacak salonları bulunan köşkün satın alınmasını öneriyordu. Bunun üzerine Köşk, 12 Mayıs 1935'te kamulaştırıldı. Gültekin Kamil Birlik, *“Atatürk'ün Mal Varlığı”*, *Bellekten*, Cilt: 78, Sayı: 282, Ağustos 2014, 788.

³⁰ Uran, *Hatıralarım*, 279.

³¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, Cilt: 16, Toplantı: 3, Birleşim: 49, 22 Şubat 1949, 869.

³² Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-1-0-0/87-549-11, 2. Raporun tamamı için bkz. **EK 2**

“herhangi bir suretle başka ellerin tasarrufuna geçmesi düşünülemez” ibaresi de yukarıdaki sonuca ulaşılmasını desteklemektedir.

Makalenin ilerleyen kısımlarında ele alınacak olan teftiş raporundaki detaylardan anlaşılacağı üzere CHP yönetimi, Atatürk'ten miras kalan Çankaya arazisini hazineye satmayı 1947'nin sonları veya 1948'nin başlarında gündemine almış gibi görünmektedir. Nitekim bu konuyla ilgili CHP Genel Sekreterliği ile Maliye Bakanlığı arasındaki ilk yazışma 21 Nisan 1948 tarihlidir.

Dahası konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki yazışmalar devam ederken 1949 yılı bütçe tasarısında Maliye Bakanlığının Milli Mülkler İşleri bölümünde yer alan kamulaştırma ve satın alma giderlerinin bir önceki yıla göre 2 milyon lira artırılmak suretiyle 2 milyon 700 bin liraya çıkarılması teklif edilecekti.³³ Önemli oranda bir bütçe açığı ve borçlanmaya gidilmesi durumu söz konusuyken kamulaştırma için bu tür bir rakamın teklif edilmesi, hem Bütçe Komisyonunda hem de Bütçe Kanunu görüşmeleri sırasında Genel Kurulda hararetli tartışmalara neden oldu. İstanbul milletvekili Ahmet Tahtakılıç, konuyu tartışmaya açmak suretiyle, bu giderlerin takip eden yıla, yani 1950'ye bırakılması gerektiğini teklif etti. Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Eşref Dizdar ve Hüseyin Ulusoy arasında bütçe görüşmeleri sırasında konuyla ilgili yaşanan diyalog şu şekildedir:

AHMET TAHTAKILIÇ: Kamulaştırma diye 2 700 000 liralık rakam için mazur görmenizi rica ederim, bir masraf ki, bu masraf zaten komisyonda uzun uzadıya müzakere mevzuu oldu, bu masrafı gelecek seneye bırakmak dururken; programa bağlanmış bulunan Devlet Demiryolları inşaatı, köprü inşaatı ve bunların işletmesine müessir masraflardan Hükümet tenzilât teklifinde bulunur ve 'bu kabul edilirse; bizim "bu işi niçin gelecek yıllara bırakmıyoruz" teklifimiz reddedilirse, bu, iki bakımdan kabili izah değildir. Birisi Devlet anlayışı, birisi de bizzat Halk Partisi zaviyesinden kabili izah değildir. Arkadaşlar; kamulaştırılması mevzuubahis olan arsalarından birisi biliyorsanız ki, Çankaya Köşkünün...

AHMET OĞUZ: %18'ini teşkil eder.

AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla): Arkadaşımızın ifade ettiği gibi % 18'ini teşkil eden arazinin istimlâki.

AHMET OĞUZ: Mütebakisi gelecek senelere.

EŞREF DİZDAR: Buradan söyle, oradan ne bağıryorsun?

AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla): Arkadaşlar, geçmiş devirlerde parti ve Devlet bir arada mütalâa edildiği zaman, bu köşkün arsasının partiye ait olması veya partiye intikal etmesi ve şimdi de Devlete satılması lâzım geldiği münakaşasını ortaya atmak, aslında Halk Partisi namına doğru bir keyfiyet değildir. Biz memleket talihinin nasıl geliştiğini ve Halk Partisi malları ile Devlet emvalinin nasıl meydana geldiğini, hattâ intikaller bertaraf, Halk Partisinin varlığını teşkil eden müesseselerin doğrudan doğruya Devlet, belediye, hususî idare imkânlarından hâsıl olduğunu açıkça biliyoruz. Bu tarihî hakikate rağmen artık bugün ben arsamı satacağım diye, lâalettayin bir şahsın mülkiyet iddiası haleti ruhiyesiyle Halk Partisinin Devletin karşısına çıkması doğru değildir.

HÜSEYİN ULUSOY: Hakını kullandı.³⁴

Buradan anlaşılacağı üzere, tasarıda Çankaya Köşkü arazisi ifadesi geçmemekle birlikte, söz konusu arazinin kamulaştırılacağı ve bundan dolayı Maliye Bakanlığı bütçesinin kamulaştırma ve satın alma kısmına yüksek bir gider tutarı eklendiği anlaşılmış durumdadır. Bu durum, ciddi bir bütçe açığının söz konusu olduğu bir ortamda muhaliflerin konuyu tartışmaya açmasını ve kamulaştırma işleminin 1950'ye ertelenmesini teklif etmelerini beraberinde getirdi. Takip eden günlerde konu yine gündeme getirilecekti. Bu sefer de Sinop milletvekili Suphi Batur, 2 milyon 500 bin liralık kamulaştırma giderinin detaylarıyla ilgili açıklama beklediğini ifade etti. Ancak Bütçe Komisyonu Sözcüsü Muammer Eriş'in, bu paranın istimlak edilecek araziler için kullanılacağı şeklindeki yanıtı tatmin etmemiş olacak ki, Batur ısrarla, hangi arazilerin kamulaştırılacağını sordu. Muammer Eriş de TBMM ile Cumhurbaşkanlığı Köşkünün bulunduğu sahada istimlak edilecek arazi karşılığını verdi. Fakat Batur,

³³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, Cilt: 16, Toplantı: 3, Birleşim: 48, 21 Şubat 1949, 167. Aslında Hükümet, Maliye Bakanlığı adına kamulaştırma ve satın alma giderleri için 2 milyon 700 bin lira teklif etmişti, fakat Bütçe Komisyonunda bu rakam 2 Milyon 500 bin liraya düşürüldü ve bütçede bu şekilde yer buldu. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, Cilt: 16, Toplantı: 3, Birleşim: 48, 21 Şubat 1949, 125; *1949 Yılı Bütçe Kanunu*, Resmi Gazete, 1 Mart 1949, Sayı: 7144, 389.

³⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, Cilt: 16, Toplantı: 3, Birleşim: 49, 22 Şubat 1949, 869.

diyalogun seyrinden anlaşıldığı üzere ısrarcı davranarak “*Yani Halk Partisine ait olan arazi*” cümlesini kurmak suretiyle meseleyi kayda geçirmiş oluyordu.³⁵

Bütçe görüşmeleri sırasında yaşanan bu tartışmalar, Demokrat Parti'nin (DP) iktidara geldikten kısa bir süre sonra arazi satışıyla ilgili başlatılacağı incelemenin habercisi olarak değerlendirilebilir.

CHP yönetimi, bu tartışmalara rağmen kamulaştırma düşüncesinden vazgeçmeyerek Çankaya arazisini 24 Ekim 1949'da ve 1 milyon 772 bin 260 lira 50 kuruş karşılığında hazineye (devlete) sattı.³⁶ Bu bedelin dönemin ekonomik koşullarındaki karşılıklarına bakmak, konuyla ilgili fikir edinilmesine yardımcı olabilir.

Mesela CHP'nin bu işlemi gerçekleştirdiği sırada külçe altınının gramı 6,1 lira; Cumhuriyet altını 37,9 lira; Reşat altını da 44,14 liraydı. Söz konusu parayla 290.534,508 adet külçe altın; 46.761,4908 adet Cumhuriyet altını; 40.150,8949 adet Reşat altını alınabiliyordu.

Bardakçı'nın tespitlerine göre de satış işleminin gerçekleştiği 1949'da bütçe giderleri 1 milyar 371 milyon 871 bin 627; gelirler ise 1 milyar 251 milyon 802 bin 894 lira idi, dolayısıyla da 120 milyon 72 bin 733 liralık açık bulunmaktaydı. Bu açığın 1 milyon 772 bin 260 lira 50 kuruşu CHP'ye gayrimenkul satış bedeli olarak ödenmişti.³⁷ Bu tutar, bütçe açığının yaklaşık olarak yüzde birine tekabül ediyordu.

4. Demokrat Parti'nin Arazi Satışına Yönelik Başlattığı İnceleme ve Maliye Müfettişi Lütfü Kamu'nun Raporu

Çankaya arazisinin satış işlemi, yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere CHP iktidarı döneminde gerçekleşti. Ancak bilindiği üzere 14 Mayıs 1950 genel seçimini DP kazandı ve Türkiye için yeni bir dönem başladı. Aslında sadece Türkiye için değil, CHP ve DP için de yeni bir dönem başlamış oluyordu. Zira seçimle birlikte roller değişmişti ve ülkenin kurucu partisi CHP, muhalefetteydi. “Devri-i sabık yaratmayacağız” diyen DP için ise sabık iktidar ile hesaplaşma zamanı gelmişti ve bunun ilk örneği de 1949'da gerçekleştirilen arazi satışıyla ilgili inceleme oldu.

Bu arada CHP'nin mal varlığına yönelik ilk kamuoyu paylaşımı da arazi satışıyla ilgili teftişle eş zamanlı olarak, 25 Eylül 1950'de Maliye Bakanı Halil Ayan tarafından yapıldı. Halil Ayan, “*Gerek hükümet ve mahalli idarelerden verilen paralarla temin edilmiş, gerek Türk ocaklarından devralınmış gayrimenkuller çıkarılırsa CHP'nin elinde fazla bir gayrimenkul kalacağını zannetmiyorum*” şeklindeki ifadeleriyle CHP'ye ve ona bağlı olan Halkevlerine yönelik bir çalışmanın DP tarafından yürütüldüğünün işaretini veriyordu.³⁸ Buradan hareketle DP'nin CHP'ye yönelik olarak düğmeye bastığı değerlendirmesinde bulunulabilir. Nitekim Ağustos 1951'de Halkevleri ile Halkodaları kapatılacak, Aralık 1953'te çıkarılan “CHP'nin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkında Kanun” ile de CHP'nin malları hazineye aktarılacaktı.³⁹

Arazinin satışıyla ilgili inceleme süreci de Maliye Bakanlığı'nın Teftiş Kurulu Başkanlığı'na hitaben 16 Eylül 1950 tarihli ve 11 sayılı yazılı talimatına istinaden başladı. Teftiş Kurulu'nun bu yazılı talimata istinaden görevlendirdiği Maliye Müfettişi Lütfü Kamu'nun, üç aylık titiz ve kapsamlı bir çalışmanın sonunda hazırladığı rapor, 62 adet ilişik belge ile birlikte 21 Aralık 1950'de Maliye Bakanlığı'na sunuldu. Ancak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan 30-1-0-0/87-549-11 fon ve yer numaralı dosyada sadece 16 sayfalık rapor yer almaktadır. Sözü edilen 62 adet ilişik belgenin ise sadece listesi dosyada yer almaktadır.

Dört maddeden oluşan raporun konusu şu şekildedir:

“Çankayada cumhurbaşkanlığı köşkü ve müstemilatının kâin bulunduğu arazi ile köşkün emniyet sahasını teşkil ettiği kabul olunan mıntukanın ve üç parça binanın 1949 senesinde 1.772.260,50 lira bedelle C. H. partisinden hazineye satılmasına ait muamelât üzerinde yapılan tetkikat”

³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Cilt: 16, Toplantı: 3, Birleşim: 51, 24 Şubat 1949, 590.

³⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2/120-72-5. Bkz. EK 1

³⁷ <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/1371477-cankaya-koskunun-arazisini-devlete-satan-chp-yolsuzlukla-suculanmis-ama-suclama-1950de-cikartilan-afsa-girmisti> Erişim: 01.04.2023.

³⁸ Fevzi Çakmak, “Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması”, *History Studies*, Volum 7, Issue 3, September 2015, 2.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Çakmak, “Halkevleri ve...”, 10-15.

Maddeleri ise; “Satılan gayrimenkullerin müfredatı”, “Halk partisi tarafından maliye bakanlığına yapılan müracaatlar”, “Satın alma muamelesinin sureti cereyanı” ile “Müfettişlikçe yolsuz ve şayanı dikkat görülen hususat” şeklindedir.⁴⁰

“**Satılan gayrimenkullerin müfredatı**” başlıklı birinci maddede, gayrimenkullerin içeriği ve rakamsal detayları tespit edilmiş durumdadır. Buna göre; ada numarası 155 olan ve sekiz parselden oluşan eski köşk ile eski köşk arsası, camlı köşk ile camlı köşk arsası, bağ yeri ve yaverler dairesi ile diğer arsalar toplamda 440.733 metrekareden oluşmaktaydı. Satış bedeli de 1 milyon 772 bin 260 lira 50 kuruş olarak belirlenmişti.⁴¹

Raporun “**Halk partisi tarafından maliye bakanlığına yapılan müracaatlar**” maddesiyle birlikte de konunun gündeme gelme şekli ele alınmak suretiyle CHP Genel Sekreterliği tarafından Maliye Bakanının bizzat şahsına hitaben farklı tarihlerde üç satış teklifi mektubu yazıldığı tespit edilmiş durumdadır.

Rapora göre 21 Nisan 1948 tarihli birinci mektupta yer alan teklif şu şekildedir:

“İmar müdürlüğünün 260 pafta, 1955 ada, 37 parselinin muhtevi olduğu ve üzerinde Cumhurbaşkanlığı eski ve köşklere müstemilatının mebni bulunduğu 211.196 metrekare arsa ve binaların çaplı tasarruf vesikası gereğince C.H. partisinin tasarrufu altında bulunduğu, herhangi bir suretle başka ellerin tasarrufuna geçmesi düşünülemez olan bu arsanın üzerindeki binalarla beraber hazineye devri tabii ve zaruri görüldüğü, binalar ile beraber arsanın müştereken tayin edilecek bilirkişilere tesbit ettirilecek değer karşılığında hazineye devri hususunda muamelenin yapılmasına müsaade buyurulması.”⁴²

26 Nisan 1948 tarihli ikinci mektupta 946.220 metrekareden oluşan 2 numaralı parselin; 21 Haziran 1949 tarihli üçüncü mektupta ise Cumhurbaşkanlığı Köşkünün ve müstemilatını da içinde bulunduran ve 7577 metrekareden oluşan alan 36 numaralı parselin, kullanım hakkı Makbule Atadan’dan satın alınan köşk ve 3687 metrekare araziden oluşan 38 numaralı parselin, 4145 metrekareden oluşan 42 numaralı parselin ve Eski köşk ile Yaverler Dairesini içine alan 37 numaralı parselin Bakanlık tarafından takdir edilecek bedellerle satın alınmasının teklif edildiği belirlenmektedir.⁴³

“**Satın alma muamelesinin sureti cereyanı**” başlıklı üçüncü maddede ise konunun Maliye Bakanlığına intikal etmesinden sonra yaşanan gelişmeler incelenmektedir. Buna göre satın alma süreci şu aşamaların sonucunda gerçekleşmişti:

- Maliye Bakanlığı’nın 27 Kasım 1948 tarihli 16892 sayılı yazısında, Ankara Defterdarlığının 2 numaralı parselden ayrılarak alınacak olan kısmın kadastro memurlarına ölçtürülerek genişliğinin tespit edilmesini, 37 numaralı parselde bulunan bina ve tesislerin isimlerini de ihtiva edecek şekilde bir harita hazırlanmasını ve bu arazilere metrekare bazında fiyat belirlenmesini talep etmiş.
- Ankara Defterdarlığının oluşturduğu heyet tarafından hazırlanan raporda 211.196 metrekareden oluşan 37 numaralı parselde köşk ve müstemilatı bulunduğu için o dönemin piyasasına göre her bir metrekaresine 2 lira, 2 numaralı parselden ayrılarak alınacak 218.812 metrekarelik arazinin üzerinde önemli yapı bulunmaması ve konum olarak arka tarafta kalması gibi nedenlerle her bir metrekaresine 1,5 lira ödenmesi uygun görülmüş.
- 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 28’inci maddesine istinaden Ankara Defterdarlığında kurulan bir komisyon, 13 Aralık 1948 tarihli ve 1 sayılı kararında, heyet tarafından belirlenen fiyatlamayı uygun bulmuş ve bu durum Maliye Bakanlığına bildirilmiş.
- Öngörülen fiyatlamasının Maliye Bakanlığına bildirilmesi üzerine Bakanlık, CHP’nin bu konuda bilgilendirilmesini istemiş. Bunun üzerine de Ankara Defterdarlığı ile CHP İdare Heyeti Muhasip Üyesi arasında doğrudan temas kurulmuş ve parti tarafından uygun görülecek fiyatlamasının, Ankara Belediye mensuplarından seçilecek olan yeni bir heyet tarafından yapılması gerektiği ileri sürülmüş. Akabinde de Defterdarlıktan Belediye Başkanlığına yazılan 15 Aralık 1948 tarihli yazıya istinaden Belediyede belirlenen 3 muhammin tarafından yeniden fiyatlama yapılmış. 17 Aralık 1948 tarihli bu yeni değerlendirmeye, raporda ifade edildiği şekliyle “takdiri kıymet raporu”na göre, 37 numaralı parselin her bir metrekaresi için 3,5 lira, 2 numaralı parselin her bir metrekaresi için de 1,25 lira fiyatlama yapılmış ve Defterdarlığa bildirilmiş.

⁴⁰ BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 1.

⁴¹ BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 1.

⁴² BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 3.

⁴³ BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 3-4.

- Ancak komisyon, 18 Aralık 1948 tarihli 2 sayılı kararında, ilk fiyatlamayı değiştirmek için herhangi bir neden bulunmadığı gerekçesiyle Belediye tarafından belirlenen bu yeni fiyatlamayı kabul etmemiş. Buna gerekçe olarak da Çankaya Köşkü arazisi civarında bulunan 1955 ada, 11 parsel numaralı arsanın 2 lira bedelle arttırmaya konulmasına rağmen bu arsaya talip çıkmamış olması ve 37 numaralı parselin mevcut durumu itibarıyla fazla kıymet arz etmesine rağmen, bunun genel bütçeden yapılan harcamalarla meydana gelen imardan kaynaklanıyor olması gibi tespitlerde bulunulmuş.
- Kurumlar arası yazışmaların seyrinden anlaşıldığına göre bu karar, Ankara Defterdarlığı tarafından Maliye Bakanlığına elden verilmiş. Bakanlık da bu kararı dikkate almamış bu konudaki düşüncesini Defterdarlığa bildirmemiş. Nitekim Maliye Bakanlığı, Defterdarlığın ilk fiyatlamayı bildirdiği 13 Aralık 1948 tarihli kararına karşılık olarak 16 Mayıs 1949'da cevap yazmış. Bu yazıda yeni bir fiyatlama yapılması ve oluşturulacak komisyonda –takdiri kıymet komisyonu- parti temsilcisinin de bulundurulması istenmiş. Oysa yukarıda da ifade edildiği üzere, daha önce uzman kişiler tarafından (Defterdarlıkta kurulan komisyon) iki defa fiyatlama yapılmıştı. Dolayısıyla Maliye Bakanlığı, raporda geçen haliyle, “tecahül” ederek bunlardan hiç bahsetmemiş veya görmezden gelmiş ve yeni bir fiyatlama talep etmiş.
- Defterdarlık da Ankara Belediyesine yazdığı yeni bir yazıyla gayrimenkullerin “kıymet takdiri için” yeniden üç muhamminin belirlenmesini talep etmiş. Belediye tarafından belirlenen muhamminler (bunlar ikinci fiyatlamaya yapan kişilerdir) de CHP temsilcisiyle birlikte inceleme yaparak, önceki incelemeleri esnasında belirledikleri 3,5 ve 1,25 liralık fiyatlamayı yine kabul etmişler.
- Maliye Bakanlığı bu gelişmelerden sonra 2 Temmuz 1949 tarihli yazısında Ankara Defterdarlığından 36 numaralı parselin, 37 numaralı parsel üzerinde bulunan Eski Köşk ve Yaverler Dairesi, 38 numaralı parsel üzerinde bulunan köşkün ve 42 numaralı parseli teşkil eden bağ yerinin de CHP'den satın alınacağını bildirmiş ve buralarında fiyatlandırılarak bildirilmesini talep etmiş. Bunun üzerine Belediye tarafından belirlenen 3 muhammin tarafından söz konusu gayrimenkuller için de fiyatlama yapılmış ve Bakanlığa bildirilmiş.

Burada incelemeyi yürüten Maliye Müfettişi Lütfü Kamu'nun dikkat çektiği kısım, Defterdarlık komisyonunun baypas edilmiş olmasıdır. Önceki iki değerlemede komisyon kararı bulunmaktayken, bu seferki değerlendirme raporu komisyonda görüşülmeden ve karara bağlanmadan direkt Maliye Bakanlığına gönderilmiş. Nitekim Maliye Bakanlığında Ankara Valiliğine yazılan 17 Eylül 1949 tarihli 14658 sayılı yazıda, muhamminler heyetinin raporuna istinaden herhangi bir işlem ve ödeme yapılamayacağı, dolayısıyla da Defterdarlıkta oluşturulan yetkili komisyonda karar alınarak, kararın Bakanlığa bildirilmesi gerektiği belirtilmiş.

- Bu gelişme üzerine 20 Eylül 1949'da toplanan yetkili komisyon, Belediye muhamminleri tarafından belirlenen fiyatlamayı kabul etmek suretiyle 1.772.260,50 liranın muhammen bedel olarak kabulüne oy birliğiyle karar vermiş. Karar, Ankara Valiliğinin 24 Eylül 1949 tarihli yazısıyla Maliye Bakanlığına bildirilmiş ve satış bedelinin yüksek olması hasebiyle bu gayrimenkullerin pazarlıkla satın alınması hususunda Bakanlar Kurulu kararı alınması gerektiği belirtilmiş.⁴⁴ Maliye Bakanlığı da Başbakanlığa yazdığı 8 Ekim 1949 tarihli yazıda gayrimenkullerin detaylarını, belirlenen muhammen bedeli ve yasal zaruretleri bildirerek, satış bedelinin ödenebilmesi için Bakanlar Kurulu kararı alınması gerektiğini bildirmiş. Bakanlar Kurulu da bu yönde aldığı 13 Ekim 1949 tarihli kararı Ankara Valiliğine bildirmiş.⁴⁵

Nihayetinde Defterdarlık komisyonu, 24 Ekim 1949 tarihli toplantısında satın alma işlemini karara bağlamış ve bu işlem, Ankara Valisi tarafından da onaylanmış. Böylelikle gayrimenkuller satın alınmak suretiyle hazine adına tapu kayıtlarına geçilmiş ve satış bedeli CHP'ye nakit olarak ödenmiş.⁴⁶

Aslında teftişin can alıcı kısmı buradan itibaren başlamaktadır. Zira tüm bu süreci detaylı bir şekilde inceleyen Müfettiş, **“Müfettişlikçe yolsuz ve şayanı dikkat görülen hususat”** şeklindeki dördüncü maddede gayrimenkullerin hazineye satışında yasalara aykırı ve usulsüz olarak nitelediği bazı işlemlerin yapıldığını iddia etmektedir. 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun konuyla ilgili hükümleri ve İmar Müdürlüğünden elde edilen bilgiler referans alınarak yürütülen teftiş neticesinde raporda öne çıkan tespitler şu şekildedir:

⁴⁴ 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 46. maddesinin F fıkrasına göre söz konusu gayrimenkullerin pazarlıkla satın alınmalarının mümkün olmakla birlikte muhammen bedelin 50 bin lirayı geçmesi sebebiyle Bakanlar Kurulu kararı gerekmektedir. *BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 9.*

⁴⁵ *BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 9-10.*

⁴⁶ *BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 10.*

- Satış işleminin gelişim aşamalarından da anlaşılacağı üzere CHP'nin gayrimenkulleri hazine tarafından 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanununa göre pazarlık usulüyle satın alınmış. Oysa satın alma işleminin yasal mevzuata göre tespit edilen muhammen bedel üzerinde gerçekleşmesi gerekiyordu. Çünkü CHP'nin isteğiyle Maliye Bakanlığında verilen şifahi ve tahriri emirlerle satın alınacak gayrimenkullere ikinci ve üçüncü defa fiyatlandırma yapılmış ve sonuç olarak ilk fiyatlamada belirlenen muhammen bedele nazaran 36 ve 37 numaralı parseller 262.091 lira fazla bir bedelle satın alınmış.

2490 sayılı Kanunun 15. maddesine göre, satın alınacak gayrimenkullerin muhammen bedelini uygun göreceği şekilde belirlemek sadece Defterdarlıkta kurulan komisyona aittir. Komisyonun belirlediği bedelin CHP tarafından yeterli bulunmayarak, Belediye muhamminleri tarafından yeni bir fiyatlandırma talep etmiş olması, yasaya aykırıdır. İkinci ve üçüncü defa muhammen bedel tespit edilmesi kanun hükümlerine aykırıdır.

Bu gelişmelerden anlaşıldığı kadarıyla herhangi bir meşru neden bulunmamasına rağmen, CHP'nin talebi üzerine Maliye Bakanlığında Defterdarlığa verilen telefon emriyle Belediye muhamminlerine ikinci ve üçüncü defa fiyatlandırma yaptırılmış ve nihayetinde Defterdarlıkta kurulan komisyonun defterdar haricindeki eski üyelerinin katılmadığı toplantıda Belediye muhamminleri tarafından yapılan yeni fiyatlandırma kabul edilmiş ve satış işlemi gerçekleşmiş. Bu durum Maliye Bakanlığında Ankara Defterdarlığına yapılan baskı ve verilen emirler sonucunda 36 ve 37 numaralı parsellerin 262.091 lira fazla bedelle satın alınmış olduğunu göstermekte, aynı muhamminlerin CHP'den satın alınan diğer gayrimenkuller için belirledikleri bedellerin de doğruluğu hakkında şüphe uyandırmaktadır.

CHP'nin satış işleminin gerçekleştiği tarihte iktidar partisi olması, satış tekliflerinin parti tarafından özel olarak Maliye Bakanlarının şahıslarına yapılmış olması ve 1949 yılı bütçesine bu yerlerin CHP'den satın alınması için özel surette ödenek konulmuş olması, satın alma işlemiyle bizzat Maliye Bakanlarının bizzat meşgul olduğunu göstermekte, bu işte Maliye Bakanlığında birinci derecede ilgili ve sorumlu memur olan Milli Emlak Genel Müdürü'nün de Bakanların isteklerine engel olmadığı, verilen emirleri uyguladığı anlaşılabilir durumdadır.⁴⁷

- İmar Müdürlüğünden alınan bilgiye göre de 2 numaralı parselden ayrılarak 228 parsel numarası verilen 218.812 metrekare arazi Ankara'nın imar planına göre şehrin imar sınırları dışındadır. Yine İmar Müdürlüğünden alınan bilgiye göre 37 numaralı parselin 95.625 metrekarelik kısmı imar ve inşaat sahası içinde, geriye kalan 115.571 metrekarelik kısım ise imar sınırları içinde fakat inşaat sahası dışındadır. İmar Müdürlüğünden alınan bu bilgilere göre şehrin imar sınırları dışında kalan 2 numaralı parselden müfrez arazinin tamamının inşaat arsası olarak bir kıymeti mevcut değildir. Bu durumda 2 numaralı parselin satın alınan kısmı tarım arazisi olarak değerlendirilmeli ve buna göre fiyatlandırma yapılmalıydı. 37 parsel numaralı arazinin şehir planına göre inşaat sahası haricinde kalan 115.571 metrekarelik kısmının da inşaat arsası olarak bir kıymeti mevcut değildir. İnşaat sahası dâhilinde bulunan kısmının da özel kullanıma mahsus inşaatla müsaade olunamayacağı İmar Müdürlüğünün yazısında bildirilmektedir.

Buna göre gerek satış tarihinde gerekse bugün hususi şahıslar tarafından inşaat arsası olarak herhangi bir suretle kullanılması mümkün olmayan bu araziye sıradan bir arsa gibi günün rayiç fiyatlarına göre kıymet takdir edilerek satın alınması doğru değildir. 36, 42 ve 38 parsel numaralı araziler de aynı durumdadır. Söz konusu gayrimenkullerin hazine tarafından satın alınması sırasında muhammen bedel tespit edilirken bu cihet dikkate alınmamış.

Ayrıca 37 parsel numaralı arazinin her bir metrekaresine Belediye muhamminleri tarafından 3,5 lira kıymet takdir olunurken, arazi üzerinde meyveli, meyvesiz ağaçlar bulunduğu nazarı dikkate alınarak fiyatlandırma yapılmış durumdadır. Hâlbuki bu arazi TBMM saymanlık kayıtlarına göre 1930-1950 yılları arasında 1.679.020 lirası inşaat, 598.482 lirası bahçe masrafı olarak hazine tarafından karşılanan 2.277.502 lira ile ağaçlandırılmış, yollar ve binalar yapılmak suretiyle de imar edilmişti. Hazinesinden karşılanan harcamalarla meydana gelen kıymet artışından sonra, bugünkü vaziyete göre muhammen satış bedeli takdir edilmesi doğru değildir.

Nihai olarak arazilerle ilgili olarak belirlenen muhammen bedellerde:

⁴⁷ BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 9-12.

- ✓ Bu arazilerin hususi eşhas tarafından herhangi bir suretle inşaata tahsis edilmesinin mümkün olmadığı,
- ✓ Arazilerin Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün sahası dâhilinde bulunduğu veya emniyet sahasını teşkil ettiği,
- ✓ Arazilerin Hazine tarafından milyonlarca lira sarf olunarak imar edilmiş bulunduğu göz önünde bulundurulması gerekirdi.⁴⁸

Raporun sonunda bütün bu süreç ve uygulamalardan dolayı yasalara aykırı davranıldığı, usulsüzlükler yapıldığı ve suç işlendiği, fakat bunların, 14 Temmuz 1950 tarihli Af Kanunu kapsamına girdiği ifade edilmektedir. Bu da CHP'ye veya bu sürece müdahil olan partililere ve bürokratlara herhangi bir cezai müeyyide uygulanmadığı/uygulanamayacağı anlamına gelmektedir.

Sonuç

Atatürk'ün CHP'ye vasiyet ettiği Çankaya Köşkü arazisi, kuşkusuz hem maddi hem de manevi bağlamda kıymetliydi. Özellikle de arazinin Atatürk tarafından kurucusu olduğu CHP'ye bırakılması manevi açıdan bu kıymeti artırmaktadır. Böylelikle bu durum, herkes tarafından bilinmek ve kabul edilmekle birlikte, CHP'nin Atatürk'ün mirasçısı oluşunu tescillemiş oluyordu. CHP yönetiminin bu arazileri satma kararı alması, doğal hakkı olmakla birlikte, bu meselenin iki nedenden dolayı incelemeye alındığı ifade edilebilir.

Birinci neden CHP ile DP arasındaki siyasi hesaplaşmadır. Diğer bir ifadeyle 1946-1950 yılları arasındaki CHP-DP ilişkilerinin, sağlıklı bir zeminde işlememiş olmasıdır. Bundan dolayı "devri sabık yaratmayacağız" diyen DP, 14 Mayıs 1950 genel seçimiyle iktidara geldikten kısa bir süre sonra eski defterleri, bu konuyla açmaya başladı ve bu durum arazi satışının teftiş edilmesi sonucunu doğurdu. Bu bağlamda konunun DP tarafından gündeme alınması ve teftişe konu olması, partiler arası siyasi çekişmelerin bir sonucudur. Aynı zamanda DP'nin bu girişimi, CHP'ye yönelik izleyeceği siyasetin önemli bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Çünkü bu incelemeyle neredeyse eş zamanlı olarak CHP'nin bütün mal varlıkları ve Halkevleri ile Halkodaları da incelemeye alınmıştı. Bu eş zamanlı girişimlerin, tesadüf eseri ortaya çıktığını söylemek pek de mümkün görünmemektedir.

İkinci neden ise arazilerin satılma gerekçesi, yöntemi ve zamanlamasıdır. Metinde de ifade edildiği üzere, çalışma neticesinde arazilerin satılma nedenine kesin olarak ulaşılamadı. Ancak 1949 yılı bütçe görüşmeleri sırasında yaşanan tartışmaların ve Maliye Müfettişi Lütfü Kamu'nun konuyla ilgili hazırladığı raporun satır aralarında yer alan, arazilerin Çankaya Köşkü'ne komşu olması ve birilerinin hak iddia etmesi sonucunda buraları sahiplenmesi neticesinde köşk açısından güvenlik zafiyeti oluşturacağı endişesiyle satışın gündeme gelmiş olması, pek de gerçekçi bir neden olarak görünmemektedir. Zira arazilerin hazineye satışı sırasında fiyatın arttırılması için izlenen yasalara ve mevzuata aykırı muameleler, satış işlemi usulsüzlükler bulunduğunu ortaya koymaktadır. Zamanlama açısından da büyük bir bütçe açığının bulunduğu 1949 yılında CHP'nin ısrarcı davranması, soru işaretlerini arttırmaktadır.

Bu mesele, CHP ile DP arasındaki siyasi çekişmenin bir sonucu olarak teftişe konu olmuşsa da incelemeyi gerçekleştiren Maliye Müfettişi Lütfü Kamu'nun görevini layıkıyla yerine getirdiği ve konuyu siyasi çekişmelerin dışında kalmak suretiyle hakkaniyetli olarak inceleyerek rapor hazırladığı ifade edilebilir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

⁴⁸ BCA, 30-1-0-0/87-549-11, 12-13.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete

TBMM Zabıt Ceridesi

Telif Eserler

Abaloğlu, Yunus Nadi. *Ankara'nın İlk Günleri*. İstanbul: Sel Yayınları, 1955.

Adıvar, Halide Edip. *Türk'ün Ateşle İmtihani*. İstanbul: Atlas Kitabevi, 1994.

Arolov, Semen Ivanovich. *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları*. Çev. Hasan Ali Ediz. İstanbul: Burçak Yayınevi, 1967.

Atatürk Evleri. Yay. Haz. Binnur Koral, Ömer Özgün, Haydar Dönmez. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Bas., 2007.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*. Der. Nimet Arsan. Cilt IV, Ankara: ATAM Yay., 1991.

Aysal, Necdet. "Ulusal Direnişin ve Umudun Adı: Mustafa Kemal Paşa-Ankara", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 6/10, 2020, 215-229.

Bardakçı, Murat. *Atatürk'ün Mutfağı*. İstanbul: Turkuvaz Kitap, 2022.

Baykal, Bekir Sıtkı. *Heyet-i Temsiliye Kararları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1989.

Birlik, Gültekin Kamil. "Atatürk'ün Mal Varlığı", *Bellekten*. Cilt 78, Sayı 282, Ağustos 2014, 757-801.

Çakmak, Fevzi. "Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması", *History Studies*. Volum 7, Issue 3, September 2015, 1-21.

Erdoğan, Şeref. *Ankaram*. Ankara: Aklan Matb., 1965.

İğdemir, Uluğ. *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1975.

Kansu, Mazhar Müfit. *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Cilt II. Ankara: TTK Yay., 1988.

Kinross, Lord. *Atatürk*. Çev. Necdet Sander. İstanbul: Altın Kitaplar Yay., 19. Baskı, 2007.

Mamboury, Ernest. *Ankara Gezi Rehberi*. Çeviri Kurulu: Çağrı Eroğlu vd. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2014.

Özgül, Cemil. "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Cilt 10, Sayı 28, Mart 1994, 137-156.

Şapolyo, Enver Behnan. *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*. Ankara: Rafet Zaimler, 1958.

Uran, Hilmi. *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*. Yay. Haz. Cem Çobanlı, Pınar Güven. İstanbul: İş Bankası Yay., 2007.

Uzun, Hakan. "Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele Başlarında Kırşehir'e Gelişi", *CTAD*. Yıl: 2, Sayı: 3, (Bahar 2006), 59-76.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet. *Bir Liselinin Milli Mücadele Anıları*. İstanbul: Varlık Yay., 1971.

İnternet Kaynakları

<https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/1371477-cankaya-koskunun-arazisini-devlete-satan-chp-yolsuzlukla-suclanmis-ama-suclama-1950de-cikartilan-affa-girmisti> Erişim 01.04.2023.

EKLER

EK 1. Çankaya Köşkü Arazisinin Hazineye Satışıyla İlgili Bakanlar Kurulu Kararı

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü

KARAR

Karar sayısı
3
9944

Çankaya'daki Cumhurbaşkanlığı köşkü ve müstemilâtının mebni bulunduğu Kadastro nun 1955 adasınının 37 parselini teşkil ediyen 211196 metrekairelik arsa ile eski köşk, Yaverler dairesi gibi binalar ve aynı kadastro adasınının 2 parselinden emniyet sahası olarak ifraz edilen 218812 metrekairelik arazi ve 36 parselinde 7577 metrekairelik arse ile aynı adanının 38 ve 42 parsellerini kaplıyan ve Camlıköşk adıyla maruf bulunan bina ve bağ yerinin yetkili komisyon tarafından takdir edilen 1.772.260,50 lira bedelle pazarlıkla satın alınması; Maliye Bakanlığının 12/10/1949 tarihli ve 3261/415/15784 sayılı yazısı üzerine, 2490 sayılı kanunun 46 ncı maddesinin (F) fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunun 13/10/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

İsmet İnönü

Başbakan <i>J. Ginnaltay</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>Amice</i>	Devlet Bakanı <i>C. S. Vural</i>	Adalet Bakanı <i>Karaduman</i>
Millî Savunma Bakanı <i>Y. B. Akın</i>	İçişleri Bakanı <i>E. Z. İyigün</i>	Dışişleri Bakanı <i>N. Sarıca</i>	Maliye Bakanı <i>S. Aray</i>
Millî Eğitim Bakanı <i>T. B. Bayraktar</i>	Bayındırlık Bakanı <i>S. Ulu</i>	Ekö. ve Ticaret Bakanı <i>K. Adıgüzel</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>İ. K. Başgöze</i>
G. ve Tekel Bakanı <i>B. B. Bursalı</i>	Tarım Bakanı <i>Cavaliar</i>	Ulaştırma Bakanı <i>Y. K. S. S.</i>	Çalışma Bakanı <i>Y. K. S. S.</i>
			İşletmeler Bakanı <i>Y. K. S. S.</i>

030 18 01 02 120 72 5

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-18-01-02/120-72-5.

EK 2. Çankaya Köşkü Arazisinin Hazineye Satışıyla İlgili Maliye Müfettişi Lütfü Kamu'nun Teftiş Raporu

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
T. C.
MALİYE TEFTİŞ KURULU

Sayı
3

BASİT RAPOR

Maliye müfettişi : Lütfü Kamu
Servisi : Tetkikat

RAPORUN MEVZUU

Çankayada cumhurbaşkanlığı köşkü ve müstemilâtının kâin bulunduğu arazi ile köşkün emniyet sahasını teşkil ettiği kabul olunan mintakanın ve üç parça binanın 1949 senesinde 1.772.260,50 lira bedelle C.H. partisinden hazineye satılmasına ait muamelât üzerinde yapılan tetkikat.

16 sayfa

030	01			87549/11
-----	----	--	--	----------

1949 — Damga Matbaası

1

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Maliye Teftiş Kurulu BASIT RAPOR Sahife (1)

Maliye bakanlığına.
(Teftiş kurulu başkanlığı.)

16/9/950 tarihli 11 sayılı yazı karşılığıdır:

Çankayada cumhurbaşkanlığı köşkü ile müstemilâtının kâin bulunduğu arazinin, bu arazi üzerindeki binaların ve köşkün emniyet sahasını teşkil ettiği kabul olunan mintakanın, yani ceman 440.733 metrekare arazi ile üç parça binanın 1.772.260,50 lira bedelle 1949 senesinde cumhuriyet halk partisi tarafından hazineye satılmasına ait muamelât tetkik edilmiştir. Tetkikat neticeleri satılan gayri gayri menkullerin müfredatı, halk partisi tarafından maliye bakanlığına yapılmış olan müracaatlar, satın alma muamelesinin sureti cereyanı, müfettişlikce yolsuz ve şayanı dikkat görülen hususat başlıkları altında aşağıya kayıt olunmuştur:

1- Satılan gayri menkullerin müfredatı.

1.772.260,50 lira bedelle satılmış olan gayri menkuller şunlardır:

Gayri menkulün cinsi.	Ada numarası	Parsel numarası.	Mesahai sathiyesi (Metrekare)	beher metre kare için takdir edilen kıymet	Bedel olarak ödenen para(lira)	izahat
Eski köşk	1955	37	-	-	350.000,00	
{ Eski köşk arsası.	"	"	211.196	3,50 lira	739.186,00	
Camlı köşk	"	38	-	"	290.500,00	(882 metre dahil)
{ Camlı köşk (arsası.	"	"	2.805	5,00 "	14.025,00	
bağ yeri	"	42	343	5,00 "	1.715,00	(6996 (84480 (hisse
Arsa	"	36	7.577	3,50 "	26.519,50	
"	"	2	218.812	1,25 "	273.515,00	
{ yavarler (dairesi	"	37	"	-	76.800,00	
Toplam			440.733		1.772.260,50	lira

030 01 87 549 11

2- Halk partisi tarafından maliye bakanlığına
yapılmış olan müracaatlar.

Mevzuu bahis gayri menkullerin hazinece satın alınması hususunda muhtelif tarihlerde cumhuriyet halk partisi tarafından maliye bakanlarının şahıslarına yapılan müracaatlar ve bu müracaatların mahiyeti:

1 - C.H.P. genel sekreterliği imzasile ve (özeldir) kaydile maliye bakanının bizzat şahsına gönderilen 21/4/1948 tarihli mektupla ilk satış teklifi yapılmıştır. Bu mektupta aynen (imar müdürlüğünün 260 pafta, 1955 ada, 37 parselinin muhtevi olduğu ve üzerinde Cumhurbaşkanlığı eski ve yeni köşkları ile müstemilâtının mebni bulunduğu 211.196 metrekare arsa ve binaların çaplı tasarruf vesikası gereğince C.H.partisinin tasarrufu altında bulunduğu, her hangi bir suretle başka ellerin tasarrufuna geçmesi düşünülmeyen olan bu arsanın üzerindeki binalarla beraber hazineye devri tabii ve zaruri görüldüğü, binalar ile beraber arsanın müştereken tayin edilecek bilirkişilere tesbit ettirilecek değer karşılığında hazineye devri hususunda gereken muamelenin yapılmasına müsaade buyurulması) bildirilmiştir. (Merbut: 1)

11- Genel sekreter imzasile (özeldir) kaydile yine maliye bakanının şahsına yazılmış olan, dosyada mevcut bulunan, satın alma işleminin tesriini talep eden 23/5/1949 tarihli bir mektuptan anlaşıldığına göre halk partisi 260 pafta, 1955 ada ve 2 numaralı parselin muhtevi bulunduğu 946.220 metrekare arsanın da satın alınmasını 26/4/1948 tarihli mektubu ile talep etmiştir. (bu mektup dosyada mevcut değildir.) (merbut: 2)

111- Genel sekreter imzasile (özeldir) kaydile maliye bakanına gönderilmiş olan 21/6/1949 tarihli diğer bir mektupla:

a) Cumhurbaşkanlığı köşk ve müstemilâtının tam içersinde kalması cihetile 1955 ada, 36 parsel numaralı 7577 metrekareden ibaret olan arazinin;

b) Aynı pafta ve aynı ada üzerinde kâin olup intifai Atatürk tarafından kardeşi Makbule Atadan'a terk edilen 38 numaralı parseldeki köşk ile 42 numaralı parselde mukayyet bağ yerinin cumhurbaşkanlığı köşk ve müstemilâtının tam hariminde ve geçidi de hazinece alınmak istenilen köşk arazisi içinde bulunduğu , bu yerin intifa hakkının bedelli halk partisi tarafından Makbule Atadan'a ödenmek suretile satın

DEĞER ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Maliye Teftiş Kurulu BASIT RAPOR Sahife (3)

alınip alâkasının kesildiği, tamamen cumhuriyet halk partisinin uhdeî tasarufuna geçtiği bildirilerek bu yerlerin de, yani 38 numaralı parselde mevcut bulunan bir köşkle 3687 metrekare arazinin ve 42 numaralı parselde mukayyet 4145 metrekare arazinin;

e) 37 numaralı parselde mevcut bulunan, Atatürk'den partiye intikal eden ve hazinenin hiç bir alâkası bulunmayan eski köşk ile halen yaverlerin oturduğu musakkafların;

Takdir edilecek bedellerle satın alınması ve bunların hali asli vaziyetlerinin göz önünde bulundurularak kıymet takdir edilmesi, bu işlerin biran evvel intağ olunması rica edilmiştir. (Merbut: 3)

1V- Son olarak C.H.P. genel sekreterliğinden Ankara valiliğine yazılan 24/10/1949 tarihli bir istida ile gayri menkullerin satın alınması hususunda yapılacak pazarlığa ve parti adına **takrir** vermeğe genel idare kurulundan bir zatın yetkili olduğu bildirilmiştir. (Merbut: 4)

3- Satın alma muamelesinin sureti cereyanı.

Halk partisi tarafından vaki olan satış teklifleri üzerine maliye bakanlığınca yapılan tetkikatda cumhurbaşkanlığı köşkü ile müştemilâtının mebnî bulunduğu 37 parsel numaralı mahallin muhtelif eşhasdan satın alınmak suretile büyük Atatürk'ün uhdesine geçtiği ve ölümünden sonra vasiyeti mucibince üçüncü Sulh hukuk mahkemesinin 938/95 sayılı ilâmı ve temyiz mahkemesinin 31/Mart/1939 tarihli, 1040/31 sayılı kararile C.H. partisine intikâl ettiği, kadastroda da bu suretile parti adına tescil olunduğu tesbit edilmiştir.

Büyük Atatürk 5/9/1938 tarihli vasiyetnamesinde (....çankayadaki menkul ve gayri menkul emvalimi cumhuriyet halk partisine .... terk ve vasiyet ediyorum.) demektedir.

37 parsel numaralı mahallin haricinde kalan 38,42,36,2 parsel numaralı yerlerin ne suretile halk partisine intikâl ettiği maliyece tesbit olunmamıştır. Müfettişliğe yapılan tetkikatta 2 parsel numaralı arazi müstesna olmak üzere diğerlerinin Atatürk tarafından hususi eşhasdan satın alındığı, 946.220 metrekare mesa^{si} sathiyedeki 2 parsel numaralı mahallin de arazi mevattan imar ve ihya suretile Atatürk'ün uhdeî tasarrufuna geçtiği ve halk partisine intikal ettiği anlaşılmıştır.

Yalnız şu noktayı kaydetmek lazımdır ki 37 parsel numaralı mahal üzerinde kâin bulunan ve ayrıca tapuya raptedilmeksizin hazineye satılan binalardan 76.800 lira bedelle satılmış olan, yaverler dairesi

namile maruf bina, bina vergisi tahriri esnasında hazine namına yazılmıştır. Bu binanın hakikatte hazine tarafından yaptırılmış olup olmadığına dair resmî bir kayıt bulunamamış, yalnız tadil masrafı olarak hazinece bir miktar sarfiyat yapıldığı anlaşılmıştır. Kadastro krokilerine göre bu bina hazineye ait değildir. Bu hususda malûmat sahibi bulunmaları mümkün olan kimselerden yapılan soruşturmada binanın hazine tarafından yapılmadığı beyan edilmiştir. Satış sırasında bu nokta tetkik olunmamıştır.

Maliye bakanlığından Ankara defterdarlığına yazılan 27/11/1948 tarihli 16892 sayılı yazıda 1955 numaralı adanın 2 numaralı parselden ifraz edilerek alınacak kısmın kadastro fen memurlarına ölçtürülerek mesahasının tayin olunması, aynı adanın 37 numaralı parselinde mevcut bina ve tesislerin isimlerini de gösterecek şekilde bir haritanın tanzimi ve 2 numaralı parselden ifrazen alınacak arazi ile 37 numaralı parseli teşkil eden arazinin metrekaresine kıymet takdir ettirilmesi bildirilmiştir. (Merbut: 5)

Ankara defterdarlığınca teşkil olunan bir heyet tarafından 13/12/1948 tarihli takdiri kıymet raporu ile 37 parsel numaralı 211.196 metrekaare arsanın üzerinde köşk ve müstamilâtının bulunması hasabile biraz kıymet bulduğu, bugünkü alım ve satım rayicine göre beher metrekaresine 2 lira, 2 numaralı parselden satın alınmak üzere ifraz olunan 218.812 metrekaare arazinin üzerinde ehemmiyetli bina bulunmaması ve adanın arka kısmına isabet etmesi dolayısıyla beher metrekaresine 1,5 lira kıymet takdir edilmiştir. (Merbut: 6)

2490 sayılı artırma, eksiltme ve ihale kanununun 28 inci maddesine göre Ankara defterdarlığında kurulan yetkili komisyonun 13/12/1948 tarihli 1 sayılı kararile takdir olunan bu kıymetlerin haddi lâ-yıkta olduğu kabul edilmiş ve keyfiyet 13/12/1948 tarihli 12332/5 sayılı yazı ile bakanlığa bildirilmiştir. (Merbut: 7,8). Bu karar hakkın da bakanlıktan Ankara defterdarlığına yazılmış olan ve bakanlığın düşüncesini gösteren her hangi bir yazı mevcut değildir.

Ancak mezkûr komisyonun dosyada mevcut bulunan 18/12/1948 tarihli 2 sayılı diğer bir kararı (Merbut: 10) mündericatından anlaşıldığına göre takdir olunan kıymetlerin bakanlığa bildirilmesi üzerine, bakanlıkca (partinin bir uzvunun da malûmattar edilmesine işaret olunmuş, defterdarlık tarafından parti idare heyeti muhasip üyesile telefonla ve bizzat temaz edilmiş, neticede, partice takdir edilecek değerlerin belediyeden seçilecek muhamminler tarafından yapılması lüzumu) ileri sürülmüştür. Defterdarlıktan Ankara belediyesi başkanlığına yazılan 15/12/1948 tarihli 52/1402 sayılı yazı üzerine belediyece tayin olunan 3 muhammin tarafından yukarıda zikrolunan gayri menkullere ikinci defa olarak kıymet takdir edilmiştir. Tanzim olunan 17/12/1948 tarihli takdiri kıymet raporuna göre (37 numaralı parseli teşkil eden arazi üzerinde meyveli ve meyvesiz ağaçlar mevcut ise de arazinin

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Maliye Teftiş Kurulu BASİT RAPOR Sahife (5)

genişliği göz önünde tutularak beher metrekaresine 3,5 lira, 2 numaralı parselden ifraz olunan ve emniyet sahasını teşkil eden arazi boş bulunması dolayısıyla beher metre karesine 1,25 lira tahmin ve takdir) olunmuştur. (Merbut:9)

Buna göre 37 numaralı parselin beher metre murabbaina evvelce takdir edilen kıymete nazaran bu defa 1,5 lira fazlasıyla 3,5 lira, 2 numaralı parselden ifraz olunan kısmın beher metrekaresine 25 kuruş noksanıyla 1,25 lira kıymet takdir edilmiş bulunmaktadır. Her iki arazi birlikte nazarı itibare alınır ise ikinci defa belediye muhamminlerince yapılan takdiri kıymet birinciye nazaran 262.091 lira fazladır.

Yukarıda zikrolunan 18/12/1948 tarihli 2 sayılı komisyon kararında halk partisinden satın alınacak arazinin kıymeti hakkında bazı mütalâalar dermeyan olunarak ikinci defa belediye muhamminlerince yapılmış olan takdir kabul edilmemekte ve birinci tahmini değiştirmek için bir sebep bulunmadığına karar verilmektedir. Ezcümle kararda şöyle deniliyor:

1 - Bu semtte hazinenin malı olan 1955 ada, 11 parsel numaralı arsa 2 lira muhammen bedelle arttırmaya konulduğu halde talip çıkmamıştır.

11- Cumhurbaşkanlığı köşkünün sahası dahilinde bulunan ve eşhasa ait olan 1955 ada ve 46 parsel numaralı yer sahibinin rızası ile metrekaresi 40 kuruştan, aynı adanın 34 parsel numaralı yeri de yine sahibinin rızası ile 150 kuruştan 1940 yılında hazineye satın alınmıştır.

111- 1955 adanın 37 numaralı parseli bugünkü durumu itibarile bir kaç kuruş fazla bir kıymet arz ediyorsa, bunun da genel bütçeden yapılan masrafla meydana gelen imardan doğma bir kıymet artışı olduğu neticesine varılmış ve bu bakımdan evvelce 13/12/1948 tarihli 1 sayılı kararla 37 numaralı parselin beher metre murabbai için takdir edilen 2 lira ile, 2 numaralı parselin müfrez kısmının beher metre murabbaina takdir edilen 1,5 liranın değiştirilmesini mucip bir sebep olmadığına karar verildi.

Ankara defterdarlığında kurulmuş olan selâhiyetli komisyonca ittihaz olunan mezkûr 2 numaralı 18/12/1948 tarihli kararın bir sureti bakanlık millî emlâk genel müdürlüğünde tesis edilmiş olan dosyada da mevcuttur. Fakat kararın bakanlığa gönderilmesine ait bir yazı mevcut değildir. Bu vaziyetten anlaşılıyor ki karar Ankara defterdarlığına bakanlığa elden verilmiştir. Bakanlık bu kararı nazarı itibare almamış ve bu husustaki düşüncesini defterdarlığa bildirmemiştir.

Aradan beş aydan fazla bir zaman geçtikten ve bu esnada bahsolunan muameleler cereyan ettikten sonra birinci defa takdir olunan kıy-

metlerin bakanlığa bildirilmesine mütedair bulunan 13/12/948 tarihli 12332 sayılı yazıya cevap olarak bakanlık makamından Ankara defterdarlığına gönderilen 16/5/949 tarihli 6997 sayılı yazıda (.... 1955 adanın 37 numaralı parseli ile aynı adanın 2 numaralı parselinden ifraz edilecek kısmın hazinece satın alınması adı geçen partice talep edilmektedir.) denilerek(bahis konusu yerlere acele kıymet takdir ettirilmesi ve takdiri kıymet komisyonunda parti mümessilinin de bulundurulmasının temini ve alınacak neticenin bildirilmesi) istenmiştir.(Merbut: 11)

Halbuki yukarıda kayıt olunduğu ve hile bakanlık tarafından 27/11/1948 tarihli 16892 sayılı yazı ile verilen emirle bu yerlere 16/5/1949 tarihinden evvel iki defa ehlihibre vasıtasıyla kıymet takdir olunmuş; ehlihibrenin takdir ettiği kıymetler hakkında kanunen selâhiyetli komisyonca kararlar ittihaz olunmuştur. Birinci defa beher metrekaare için takdir edilen 2 ve 1,5 lira kıymetler komisyonca haddi lâyük bulunmuş, ikinci defa takdir olunan 3,5 ve 1,25 lira kıymetler ise komisyonca muvafık görülmemiş ve birinci defa takdir olunan kıymetlerin değiştirilmesini icap ettiren esbabı mucibe mevcut olmadığına karar verilmiştir. Bakanlıkca bu muamelelerden tecahül edilerek, bunlardan hiç bahs olunmadan, satın alınacak arazi için kıymet takdir ettirilmesi hususunda Ankara defterdarlığına yeniden mezkûr 16/5/949 tarihli 6997 sayılı yazı gönderilmiş bulunmaktadır.

Bakanlık makamının mezkûr yazısı üzerine kıymet takdiri için 3 muhammin tayin edilmesi tekrar belediye başkanlığına bildirilmiş ve tayin olunan muhamminler (bunlar ikinci tahmini yapan kimselerdir.) hal partisi mümessili ile birlikte tetkikat yaparak satın alınacak yerlere üçüncü defa kıymet takdir edilmiş ve ikinci tahmin sırasında konulan 3,5 ve 1,25 lira kıymet bu defa da kabul edilmiştir.(Merbut: 12)

Belediye muhamminlerince takdir olunan bu kıymetlere ait raporun bir sureti bakanlığa gönderilmiştir.(Merbut: 13).Şu cihet şayanı dikkat bulunmaktadır ki birinci defa ehlihibrece takdir olunan kıymetler hakkında selâhiyetli komisyonca bir karar verilerek bunların haddi lâyükde bulunduğu kabul edildikten, ikinci defa takdir olunan kıymetler yine selâhiyetli komisyonca tetkik olunarak şayanı kabul bulunmadığına karar verildikten sonra kararların birer sureti tahmin raporlarıyla birlikte bakanlığa gönderilmiş olduğu halde üçüncü defa takdir edilen kıymetler hakkında komisyonca hiç bir karar verilmeksizin yalnız tahmini kıymet raporunun bir sureti bakanlığa gönderilmekle iktifa edilmiş ve bundan sonra, satın alınacak diğer gayri menkuller için belediye muhamminlerince takdir olunan kıymetler hakkında da aynı suretle hareket olunmuştur. Yani selâhiyetli komisyonca bir karar ittihaz olunmadan yalnız tahmin raporları bakanlığa gönderilmiştir.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Maliye Teftiş Kurulu BASİT RAPOR Sahife (7)

Bu hâlden istihraç olunması icap eden mana Ankara Defterdarlığı-
nın ve salâhiyetli komisyonun belediye muhamminlerince takdir olunan
kıymetlerin doğruluğuna kani bulunmamasıdır. Nitekim yukarıda bahis olu-
nan 18/12/948 tarihli 2 sayılı kararda bu cihet açıkca kayıt olunmakta-
dır. İleride bahsedileceği üzere ancak bakanlık makamından verilen
17/9/949 tarihli 14658 sayılı emirden sonradır ki belediye muhamminle-
rince takdir olunan kıymetler salâhiyetli komisyondan geçirilmiş ve mu-
hammen bedel olarak kabulü muvafık görülmüştür.

Bakanlık makamından Ankara defterdarlığına yazılan 2/7/949 tarih-
li 10596 sayılı yazı ile (1955 adanın 36 parselini teşkil eden 7577 met-
rekare arsanın, 37 numaralı parsel üzerinde bulunan eski köşk ile yaver-
ler dairesinin, intifa hakkı Atatürk'ün hemşiresi Makbule Atadan'dan
alınan 38 numaralı parsel üzerindeki köşk ile 42 numaralı parseli teşkil
eden bağ yerinin de halk partisinden satın alınacağı, bu yerlere de kıy-
met takdir ettirilerek sonunun bildirilmesi) istenmiştir. (Merbut: 14).
Belediyece intihap olunan 3 muhammin (evvelce tahmin yapan kimselerdir.)
tarafından mezkûr yerlere işbu raporun baştarafında satış bedeli olarak
gösterilen kıymetler takdir olunmuş ve takdiri kıymet raporlarının bi-
rer sureti bakanlığa gönderilmiştir. (Merbut: 15,16)

Maliye bakanlığından Ankara valiliğine yazılan 6/9/949 tarihli
13868 sayılı yazıda (camlı köşkün kâin bulunduğu parseli teşkil eden
3687 metrekare arsa kıymetinin camlı köşk için takdir edilmiş olan
290.500 lira bedele dahil bulunup bulunmadığının tesbit edilmesi) isten-
miştir. (Merbut: 17) . Bu hususta belediye muhamminlerince (aynı şahıs-
lar) tanzim olunan raporda köşkün mebni bulunduğu 882 metrekare yerin
mezkûr kıymete dahil olduğu bildirilmiş, bu miktarın haricinde kalan
2805 metrekare yerin beher metrekaresine de bugünkü rayice göre ayrıca
5 lira takdir edilmiştir. Raporun bir sureti defterdarlıkca bakanlığa
gönderilmiştir. (Merbut:18,19)

Bakanlık makamından Ankara valiliğine yazılan 17/9/949 tarihli
14658 sayılı yazıda (yetkili komisyonun kararı olmadan, muhamminler heye-
tinin raporuna müsteniden hiç bir muamele ve tediyede bulunulamayacağı-
nın tabii olduğu) kayıt edilerek (raporlarda bahsolunan kıymetlerin ko-
misyonca muvafık bulunup bulunmadığı hakkında alınacak kararın günderil-
mesi bildirilmiştir.) (Merbut:20)

Bakanlık makamının bu yazısı üzerine salâhiyetli komisyonca,
20/9/1949 tarihinde, halk partisinden hazinece satın alınacak mevzuu ba-
his gayri menkullerin hepsi hakkında belediye muhamminlerince takdir
edilmiş bulunan ve raporun başlangıcında satış bedeli olarak kaydedilen
ve ceman 1.772.260,50 liraya balığ olan kıymetlerin muhammen bedel ola-
rak kabulüne ittifakla karar verilmiştir. Keyfiyet Ankara valiliğinin
24/9/949 tarihli 8028/5 sayılı yazısıyla maliye bakanlığına bildirilmiş

ve muhammen bedel 1.772.260,50 liraya baliğ olduğu cihetle bu gayri menkullerin pazarlıkla satın alınması hususunda bakanlar kurulundan karar istihsalı istenmiştir. (Merbut: 21,22)

Maliye Bakanlığından Cumhurbaşkanlığı genel sekreterliğine yazılan 8/10/949 tarihli 15572 sayılı yazı ile, halk partisinin hazinece satın alınmasını teklif ettiği gayri menkuller arasında bulunan camlı köşk ile bağ yerinin satın alınmasında bir lüzum ve zaruret bulunup bulunmadığı sorulmuş, cevaben alınan 15/10/949 tarihli 3/4952 sayılı yazıda (bahsa konu camlı köşk ve müstemilâtı ile bağ yerinin cumhurbaşkanlığı köşkü ve müstemilâtının bulunduğu saha içinde olduğu, devlet elinde bulunmasının zaruri görüldüğü) bildirilmiştir. (Merbut: 23,24)

Maliye bakanlığından başbakanlığa yazılan 12/10/949 tarihli 15784 sayılı tezkerede (çankayadaki cumhurbaşkanlığı köşkü ve müstemilâtının kâin bulunduğu, kadastronun 1955 numaralı adasının 37 numaralı parselini teşkil eden 211.196 metre-karelik arsa ile eski köşk ve yaverler dairesi gibi binaların, aynı adanın 2 numaralı parselinden emniyet sahası olarak ifraz edilen 218.812 metre-karelik arazinin, yine aynı adanın 38 ve 42 numaralı parsellerini teşkil eden camlı köşk adı ile maruf bulunan bina ve bağ yerinin Atatürk'den halk partisine in-tikâl eylediğinin anlaşıldığı, bahis mevzuu 37 numaralı parsel üzerine devlet reisinin ikamet ettiği köşk de dahil olmak üzere hazinece 25 den fazla bina yaptırılmış olduğundan burasının ve mezkûr parsel haricinde kalan, camlı köşk diye anılan mahallin satın alınmasının cumhuriyet halk partisi tarafından teklif olunduğu, camlı köşk ile bağ yerinin satın alınmasında bir lüzum ve zaruret bulunup bulunmadığının cumhurbaşkanlığı genel sekreterliğinden sorulduğu ve alınan cevapta burasının giriş kapısının hemen yanında olması, devlet reisinin ikametine tahsis olunan köşkün hariminde bulunması dolayısıyla satın alınmasının zaruri olduğunun bildirildiği, 37 numaralı parseldeki hazine durumunun medenî kanun hükümlerine göre gayrin arsası üzerine inşaat yapan bir kimsenin durumuna benzediği cihetle vaziyetin islâh edilmesinin hükümetce de muvafık görüldüğü ve 1949 bütçesine bu yerlerle durumu buna müşabih yerlerin satın alınması için tahsisat konulmuş olduğu, mezkûr bina ve arsalar cumhurbaşkanlığı köşkü ve müstemilâtı olarak kullanılacağına nazaran 2490 sayılı artırma, eksiltme ve ihale kanununun 46 inci maddesinin F fıkrası gereğince pazarlıkla satın alınmalarının mümkün olduğu ve muhammen bedelin 50.000 lirayı geçmesi sebebiyle bu maddenin son fıkrası gereğince pazarlığın bakanlar kurulu kararı ile icrası icap ettiği) kayıt olunarak (salâhiyetli komisyon tarafından takdir olunan 1.772.260,50 lira üzerinden bu yerlerin pazarlıkla satın alınması hususunda bakanlar kurulundan muktazi kararın istih-

sal edilmesi) istenmiştir.(+)

Bakanlar kurulunun 13/10/949 tarihli toplantısında muktazi karar ittihaz edilip Ankara valiliğine tebliğ olunmuştur.

Ankara defterdarlığında kurulan salâhiyetli komisyonun 24/10/949 tarihli toplantısında mevzu bahis gayri menkullerin muhammen bedel olan 1.772.260,50 liraya pazarlıkla satın alınmasına karar verilmiş, halk partisinin yetkili mümessili de buna muvafakat etmiş ve satınalma muamelesi Ankara valisi tarafından da tasdik olunmuştur. Gayri menkuller hazine adına tapuya kayıt olunup bedeli olan para cumhuriyet halk partisine ödenmiştir.

4-Müfettişlikce yolsuz ve şayanı dikkat görülen hususlar.

1-Satış muamelesinin yukarıda arzolunan tarzı cereyanından da anlaşılacağı üzere halk partisinin gayri menkulleri hazinece 2490 sayılı artırma, eksiltme ve ihale kanununun hükümlerine göre pazarlık suretile satın alınmıştır.

Burada hemen şu noktayı kaydetmek lâzımdır ki 1949 yılı bütçesinin kamutayda müzakeresi sırasında Sinop millet vekili Suphi Batur tarafından sorulan bir suale karşı bütçe komisyonu sözcüsü tarafından verilen cevapta (Riyaseticumhur köşkünün bulunduğu sahanın istimlak yolu ile) alınacağı kayıt olunmuştur. Fakat tatbikatta istimlak yoluna gidilmemiş , kanunî imkân mevcut bulunduğu için pazarlıkla satın alınmıştır.

2490 sayılı kanunun 15 inci maddesi hükmüne göre satın alınacak gayri menkuller için bu kanunun 28 inci maddesinde yazılı komisyonlar tarafından borsa, ticaret odası, belediye veya fen adamlarından ve ehli hibreden tahkik edilmek, veya işin icaplarına göre bu teşekküllerden her hangi birisine tesbit ettirilmek suretile, satın alma bedelinin esas olmak üzere bir muhammen bedel takdir olunması lâzımdır.

Halk partisince ilk defa satışı teklif olunan iki parça gayri menkul için de, yani kadastronun 1955 numaralı adasının 37 numaralı parselini teşkil eden 211.196 metrekare arazi ile aynı adanın 2 numaralı parselinden emniyet sahası olarak ifraz edilen 218.812 metrekare arazi için bakanlıktan, salâhiyetli daire olan Ankara defterdarlığına verilen 27/11/948 tarihli emir üzerine defterdarlıkca teşkil olunan bir hey'et tarafından tetkikat yapılarak kıymet takdir olunmuş ve (+) Millî emlak genel müdürlüğü dosyasında mevcut bulunan 12/10/949 tarihli 15784 sayılı yazının suretinde 36 parsel numaralı mahallin zikredilmemiş bulunduğu görülmektedir. Bakanlar kurulunun kararında bu yer de dahildir.

salâhiyetli komisyonca bu kıymet haddi lâyıkta görülüp muhammen bedel olarak kabul edilmiş, keyfiyet maliye bakanlığına bildirilmiştir.

Buna göre satınalma muamelesinin kanun hükümlerine göre tesbit edilen bu muhammen bedel üzerinden icra olunması icap ederdi. Fakat muamele bu şekilde cereyan etmemiş, halk partisinin talebile, bakanlıktan verilen şifahi ve tahriri emirlerle satın alınacak gayri menkulle-re ikinci ve üçüncü defa tekrar kıymet takdir ettirilmiş ve neticede bahis konusu olan iki parça gayri menkul ilk defa tesbit olunan muhammen bedele nazaran 262,091 lira fazla bir bedelle satın alınmıştır.

Satın alma muamelesinin tarzı cereyanı kısmında da kayıt olunduğu üzere hadise şu şekilde cereyan etmiştir:

Bakanlıktan verilen emir üzerine kanun ahkâmı dairesinde salâhiyetli komisyonca tesbit edilen muhammen bedeller hakkında bakanlık mütalâasını tahriren bildirmemiştir. Ancak dosyada mevcut bulunan evrak mündericatinâ ve eski Ankara defterdarından alınan izahata göre (Merbut: 26, Sahife: 2) (+) komisyon kararının bakanlığa gönderilmesinden sonra (millî emlak genel müdürü defterdara telefon etmiş, bu telefonda komisyon kararının dayandığı bilirkişi raporunu imza edenlerin tanınmış kimseler olmadığını; takdiri kıymetin belediyeden tayin edilecek bilirkişiler tarafından yapılması lâzım geldiği ileri sürülerek takdir edilen bedelin cumhuriyet halk partisine kabul edilmediğini ve binaenaleyh belediyeden seçilecek muhamminlere kıymet takdir ettirilmesini ve takdiri kıymet sırasında bir parti mümessilinin de bulundurulmasını) söylemiştir.

Bunun üzerine belediyeden tayin olunan muhamminlere ikinci defa kıymet tesbit ettirilmiştir. Belediye muhamminlerinin tesbit ettikleri kıymet ilk defa yapılan tahmine nazaran 262,091 lira fazladır. Fakat kanun hükmüne göre muhammen bedeli tesbit etmekte yegâne salâhiyetli merci olan komisyon halk partisinin talebile ikinci defa takdir olunan bu kıymetleri muhammen bedel olarak kabul etmemiş ve ilk defa yapılan tahmini değiştirmek için bir sebep bulunmadığına karar vermiştir.

Bakanlık bu kararı nazarı itibare almadığı gibi bu husustaki düşüncesini de salâhiyetli daire olan Ankara defterdarlığına bildirmemiştir; bilâkis aradan beş ay kadar bir zaman geçtikden sonra bu zamana ^{hadar}hiç bir muamele yapılmamış da satın alma işine yeniden bağlanıyormuş gibi mevzubahis iki parça gayri menkul hakkında kıymet takdir

(+) Eski Ankara defterdarından alınan izahat eklidir. (Merbut: 26). Defterdar mesul bir memur olması itibarile bu işde kendisinin her hangi bir kusuru bulunmadığını gösterecek şekilde beyan ^{da} bulunmaktadır.

ettirilmesi için 16/5/949 tarihinde Ankara defterdarlığına yeni bir yazı göndermiştir.

Bunun üzerine belediye muhamminleri (aynı şahıslar) üçüncü defa kıymet takdir etmiş ve evvelce tahmin ettikleri kıymetleri bu defa da kabul etmişlerdir.

Bakanlıktan verilen diğer bir emirden sonra belediye muhamminlerince takdir olunan kıymetler salâhiyetli komisyondan geçirilmiş ve evvelce muvafık görülmeyip reddedildiği halde bu defa muhammen bedel olarak kabul edilmiştir. Yalnız şu nokta ayrıca şayanı kayıttır ki belediye muhamminlerinin takdir ettikleri kıymetleri haddi lââyıkda görmeyip reddeden komisyonun defterdardan başka diğer iki azası bu toplantıya iştirak etmemiş, yeni azalar gelmiş ve bu suretle karar istihsal edilmiştir.

2490 sayılı kanunun 15 inci maddesi hükmüne göre satın alınacak gayri menkullerin muhammen bedelini münasip göreceği şekillerle tayin etmek salâhiyeti kanunun 28 inci maddesinde bahsölenen komisyonlara aittir. Komisyon muhammen bedeli tesbit ettirerek haddi lââyık olarak kabul ettikten sonra, halk partisinin bu kıymetleri kabul etmeyip belediyece tayin olunacak muhamminlere yeniden kıymet tesbit ettirmeyi istemesi kanunun hükmüne aykırıdır. Ancak pazarlık safhasında satıcı tahmin olunan bedelle malını satmaktan imtina edebilir, bu takdirde de hazinece istimlâk yoluna müracaat olunurdu. İkinci ve üçüncü defa muhammen bedel tesbit edilmesi kanun hükümlerine muhaliftir.

Görüldüğü ki meşru bir sebep yok iken, halk partisinin talebi üzerine bakanlıktan defterdarlığa verilen telefon emriyle belediye muhamminlerine ikinci defa kıymet takdir ettiriliyor, muhammen bedeli tesbit etmekte selâhiyetli komisyon, kararında açık olarak belediye muhamminlerinin takdir ettiği kıymetleri muhammen bedel olarak kabul etmiyor, fakat bakanlık bu kararı nazarı itibare almıyor, bilâkis verdiği emirle üçüncü defa kıymet takdir ettiriyor, komisyonun defterdardan gayri eski azaları toplantıya iştirak etmiyor, bu suretle belediye muhamminlerince takdir olunan kıymet komisyonca muhammen bedel olarak kabul ediliyor ve gayri menkuller bu bedellerle hazinece satın alınıyor.

Bu vaziyet maliye bakanlığından Ankara defterdarlığı üzerine yapılan tazyık ve verilen emirler neticesi mevzuu bahis iki parça gayri menkulün 262.091 lira fazla bedelle satın alınmış olduğu göstermektedir, aynı muhamminlerin halk partisinden satın alınan diğer gayri menkuller için takdir ettiği kıymetlerin doğruluğu hakkında da şüphe uyan dırmaktadır.

Bakanlık millî emlak genel müdürü geçirmiş olduğu kalb hastalığı dolayısıyla mezunen İstanbulda bulunduğu için satış muamelesinin bakanlığa taallük eden kısmı hakkında kendisinden izahat ve malûmat alınamamıştır. (Merbut: 30,31,32)

Satıcının o tarihdeki iktidar partisi olması, satış tekliflerinin partice, özel olarak maliye bakanlarının şahıslarına yapılması ve 1949 yılı bütçesine bu yerlerin halk partisinden satın alınması için hususi surette ödenek konulmuş bulunması, satın alma muamelesile maliye bakanlarının bizzat meşgul olduğunu göstermekte, bu işde bakanlıkta birinci derecede ilgili ve mesul memur olan millî Emlak genel müdürünün de bakanların isteklerine mani olamadığı, verilen emirleri icra ettiği anlaşılmaktadır.

Bu muamelede mevcut görülen suç 5677 sayılı 14/7/1950 tarihli af kanununun dairi şumulüne girmektedir.

11- Satılan gayri menkuller arasında bulunan ve mesahai sathiyeleri büyük miktarlara baliğ olan, 2 numaralı parselden ifraz olunup 228 parsel numarası verilen 218.812 metrekare arazi ile 37 numaralı parseli teşkil eden 211.196 metrekare arazinin Ankara şehri imar plânına göre vaziyeti hakkında müfettişlikçe Ankara imar müdürlüğünden alınan 9/11/1950 tarihli 6861 sayılı yazıda 2 numaralı parselden müfrez kısmın plâna göre şehrin imar hududu haricinde bulunduğu bildirilmektedir. (Merbut: 33)

Aynı yazıda 37 numaralı parseli teşkil eden arazinin 95.625 metrekarelik kısmının imar ve inşaat sahası içinde, mütebaki 115.571 metrekarelik kısmının da imar hududu içinde fakat inşaat sahası dışında kaldığı bildirilmiş ve (ancak 37 numaralı parselde reisicumhur köşkü ve müştemilâtı binaları bulunduğu cihetle bu parselin her iki kısmında da özel ikamete mahsus inşaat izin verilmesinin mümkün olmayacağı, bu yerin tafsilatlı imar plânı yapılırken heyeti umumiyesinin bu maksada tahsisi suretile bir tek imar parseli halinde birleştirilmesinin uygun olacağıının mütalâa edilmekte olduğu) ilâve edilmiştir.

İmar müdürlüğünün verdiği bu malûmata göre şehrin imar hududu haricinde kalan ve esasen arazi mevattan ihya suretile hususi tasarrufa geçmiş bulunan 2 numaralı parselden müfrez arazinin tamamının inşaat arsası olarak bir kıymeti mevcut değildir. Burayı bir ziraat arazisi olarak nazarı itibara almak lâzımdır. (+)

(+) 1937-1938 senelerinde yapılan arazi vergisi tahriri esnasında, hazineye 273.515 lira bedelle satılmış olan 2 numaralı parselden müfrez 218.812 metrekare yere tarla olarak 559 lira, 26.519,50 lira bedelle satılan 36 parsel numaralı 7.577 metrekare yere de yine tarla olarak 24 lira kıymet konulmuştur.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Maliye Teftiş Kurulu

BASIT RAPOR

Sayfa (13)

Aynı suretle 37 parsel numaralı arazinin şehir plânına göre inşaat sahası haricinde kalan 115.571 metrekarelik kısmının da yine inşaat arsası olarak bir kıymeti mevcut değildir. İnşaat sahası dahilinde bulunan kısmında da hususî ikamete mahsus inşaata müsaade olunamayacağı imar müdürlüğünün yazısında bildirilmektedir.

Buna göre gerek satış tarihinde, gerekse bu gün hususî şahıslar tarafından inşaat arsası olarak her hangi bir suretle kullanılması mümkün olmıyan bu araziye lâlettayin bir arsa gibi günün rayiç fiyatlarına göre kıymet takdir ettirilerek satın alınması doğru değildir. 36,42 ve 38 parsel numaralı araziler de aynı durumdadır. Mevzuu bahis gayri menkullerin hazinece satın alınması sırasında muhammen bedel tesbit edilirken bu cihet nazarı itibare alınmamıştır.

Diğer taraftan 37 parsel numaralı arazinin beher metrekaresine belediye muhamminleri tarafından 3,5 lira kıymet takdir olunurken, arazi üzerinde (meyveli, meyvesiz ağaçlar bulunduğu) nazarı dikkate alınarak kıymet konulmuştur. Halbuki bu arazi büyük millet meclisi saymanlık kayıtlarına göre 1930-1950 seneleri arasında 1.679.020 lirası inşaat, 598.482 lirası bahçe masrafı olarak hazineden sarfolunan 2.277.502 lira ile ağaçlandırılmış, yollar ve binalar yapılmak suretile imar olunmuştur. Hazineden yapılan masraflarla meydana gelen kıymet artışından sonra, bugünkü vaziyete göre muhammen satış bedeli takdir edilmesi doğru değildir.

Buna göre bahis konusu olan arazinin hazinece halk partisinden satın alınması sırasında, muhammen bedel tesbit edilirken, bu arazinin yukarıda verilen izahatla tebarüz ettirilen mahiyeti, hususî eşhas tarafından her hangi bir suretle inşaata tahsis edilmesi mümkün olmadığı arazinin cumhurbaşkanlığı köşkünün sahası dahilinde bulunduğu veya emniyet mıntakasını teşkil ettiği, hazine tarafından milyonlarca lira sarfolunarak imar edilmiş bulunduğu ve vüsatı gözönünde bulundurularak satış bedeline esas olan muhammen bedelin takdir olunması icap ederdi.

Keyfiyet arz olunur. 21/12/1950

Maliye Müfettişi
Lütfü Kamu

L. Kamu

14